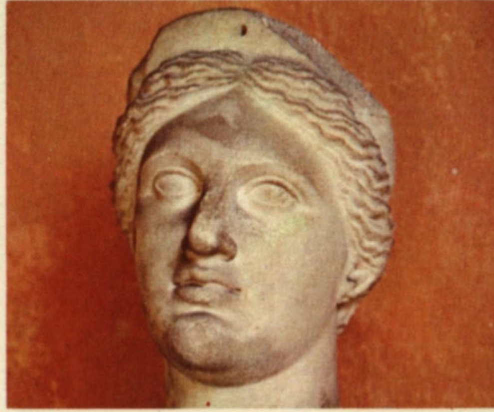
BİLGE
UMAR

AIOLIS

AKBANK'IN BİR KÜLTÜR HİZMETİ

AK YAYINLARI
KÜLTÜR KİTAPLARI SERİSİ : 3

Prof. Dr. BİLGE UMAR

AIOLIS

AKBANK'IN BİR KÜLTÜR HİZMETİ

GRAFİK SANATLAR matbaasında basılmıştır/Printed by GRAFİK SANATLAR printers... Fotoğraflar/Photos: Bilge Umar... çizimler/Graphics: Engin Özdeniz... İngilizcesi/English translation by Adair Mill...

Foça Çağdaş kasabanın genel görünüşü *Foça General view of the modern town.*

IÇİNDEKİLER

Leukai. Kuzeydoğudaki tepeden güney yönüne bakış *Leukai. A view towards from the hill the sea*

I. İZMİR-ALİAĞA YOLU ÇEVRESİNDEKİ İLKÇAĞ KENTLERİ VE KALINTILARI

1. LEUKAİ

Bu ad, Lefke diye okunur: ak yerin, ak kentin halkı demektir.

İlkçağ Leukai kentinin bulunduğu yöre, artık, askeri yasak bölge olmaktan çıkmıştır. Oraya ulaşmak için, İzmir-Menemen arasındaki bucak merkezi Çiğli'ye gelince, kasaba çıkışındaki köpküyü geçer geçmez, sola, batıya uzanan yola giriniz. Bu yoldan Sasallı Köyüne, İzmir Hava Alanına, Çamaltı Tuzlasına gidilir. Sasallı Köyüne geçiniz ve orada, Üç Tepeler'e giden toprak yolu sorunuz. Yalnız yağışsız aylarda geçişe elverişli olan bu yolun sizi ulaştıracağı Üç Tepeler, Çamaltı Tuzlası yakınındaki Sasallı Köyü ile, 20 km. kadar kuzeydeki Gediz Irmağı ağzı arasında, aşağı yukarı orta yerdedir.

Leukai kenti, ilkçağın hellenistik döneminde, 4 tepeli, ince uzun, bazı yerleri dirsek yapan yâni upuzun dil biçiminde olmayan bir yarımada üzerinde idi. Kenti, İÖ. 4. yüzyılda, kendi devletine karşı başkaldırma hazırlıkları yapan Takhos adlı bir İranlı komutan, ordusuna üs olması için kurdurmuştu. Onun ölümünden sonra kent, Klazomenai'lilerin oldu; bu yüzden, kentin paraları üzerinde, Klazomenai'ninkiler gibi, kuğu kabartması vardır. O zamanlar, kentin yeri bir ada durumundaydı; burası, birkaç yüzyıl sonra, Gediz'in çevreyi doldurması yüzünden yarımada durumuna geçmişti. Bugün ise, yarımada bile değildir. O yer, Çiğli yönünden üç tepeli görünüp dördüncü tepesi saklı kaldığı için, Üç Tepeler diye anılıyor. Deniz bugün ancak ilk tepenin eteğindedir ve orada da derinliği, çok ilerilere kadar,birkaç karışı geçmez.

Dört tepeli eski adanın tümünde yer, çanak çömlek kırıklarıyla doludur. Yapı ve duvar kalıntıları ise, taşları yeni yapılarda kullanılmak üzere götürüle götürüle tüketildiğinden, hemen hemen yalnız temel kalıntılarından ibarettir ve bunlar özellikle iki yerdedir: Kara (doğu) yönündeki tepenin en yüksek yerinde; bir de, diğer uçtaki, denize en yakın tepenin kuzey eteğinde, eskiden en yüksek noktasında, bir yapının temel kalıntısı görülüyor, ayrıca kuzeye doğru uzanan sur temelleri izlenebiliyor.

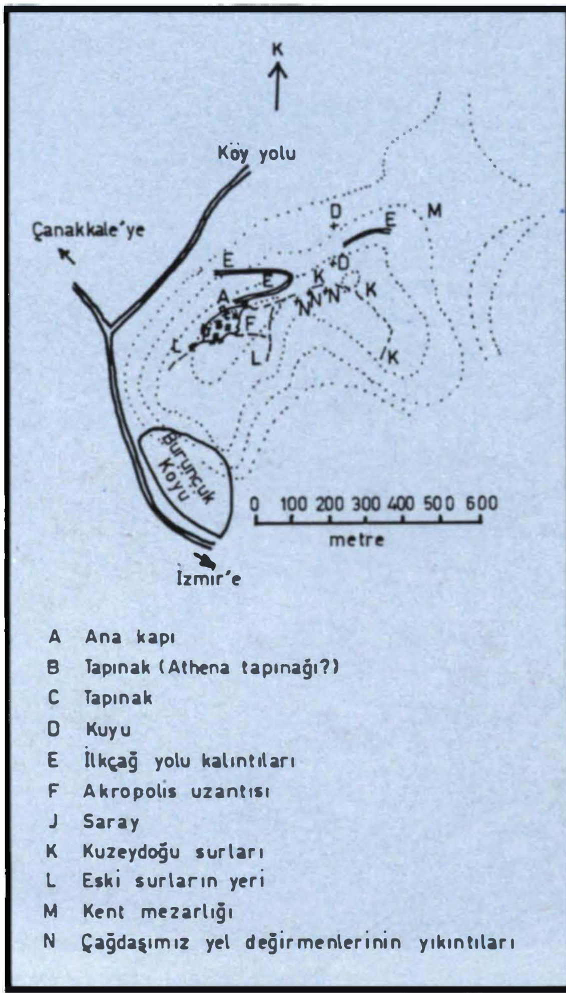
Leukai kentinin yeri bugün, kalıntılar için değil, tepelerin üzerinde sizi bekleyen çok güzel görüntüler için gidilmeye değer. Ancak, bu gidiş için yaz mevsimini seçiniz; yoksa, yağışlar üzerine çevrede oluşan balçık çamurunu aşmanız pek zordur

Leukai. Kuzeydoğudaki tepenin üstünde sûr kalıntıları *Leukai Remains of the walls on the east of the hill*

Myrina. İlkçağ kenti liman yerinden görüntü. *Myrina. View from the harbour of the ancient city.*

Larısa kalıntılarının genel durumu *Larissa General layout of the remains*

2. LARISA

Menemen'den kuzeye, Çanakkale yönüne gitmeğe başladığınızda, Gediz köprüsünü aşar aşmaz, Buruncuk Köyünün önünden geçersiniz.

Bu köy, Gediz Irmağının kuzeyinde yer alan dağlar dizisinin sonu olarak gerçekten buruncuk biçiminde batıya uzanmış küçük bir tepenin o batı ucunda kurulmuştur. İlkçağ kenti Larisa'nın yeri, köyün doğu bitişiğinde, yukarısında, tepenin üzerindedir. Kalıntılara ulaşmak için köy çevresinde biraz yürüyüp tepenin kuzeybatı yamacı eteğine geçeceksiniz; orada, köyün yanıbaşından yamaç yukarı çıkmaya başlamanızdan az sonra, İlkçağ kentinin kendi yolunu bulacaksınız ve o yol size, İlkçağ akropolis'ine ulaşmanız için yol gösterecektir.

Gerek Yunanistanda, gerek batı Anadolu Larisa/ Larissa adını taşıyan kentler, Hellen göçleri öncesinde, hatta Hellen ulusunun oluşması öncesinde Ege Denizinin kuzey, kuzeydoğu, kuzeybatı kıyılarında yaşayan ve Hellen yazarlarının yapıtlarında Pelasgoi (Pelasgos'lar) diye anılan yerli halkın kurmuş olduğu kentlerdir.

Baharda Larisa. *Larisa in the spring*

Adları da o halkın dilinden gelmedir, Hellen dilinde anlamı yoktur.

Anadoludaki bir Larisa/Larissa kentinin adını, İlkçağ yapıtları içinde ilk olarak Iliada'da görüyoruz. Homeros, Troia'lıların bağlaşıklarını sayarken, şöyle diyor:

Ünlü kargıcı Pelasg soylarına komuta eder Hippothoos[1]
oturexcellent toprağı bereketli Larissa'da.
Başlarında Ares'in filizi Hippothoos'la Pylaion[2] var,
Pelasg soyundan Teuamosoğlu Lethos'un[3] oğlu ikisi de.

(1) Homeros burada Hellen dilinde bir ad kullanıyor. Hippothoos, hippos (at) ve thoos (çevik) sözcüklerinden türemiştir. "At üzerinde çevik kişi" anlamındadır.

(2) Bu kişiye de Hellen dilinde bir ad takılmış. Pylaios, Pylai'li demektir. Pylai, kapılar anlamına gelir ve yer adı olarak da kullanılır (örneğin ünlü savaş yeri Thermopylai'ye o çevre yerlileri yalnızca Pylai diyorlardı, Herodotos VII 201).

(3) Lethos da, "unutma anlamına gelen, eski Hellen dilinin bir sözcüğüdür, daha doğrusu sözcüğün (lethe) erkek adı olabilecek biçime getirilmişidir(karşılaştırınız: petra: kaya, Petros).

Ozan, daha sonra, Aias'ın Hippothoos'u öldürüşünü anlatıyor:

Hippothoos yüzüstü yıkıldı ölünün üstüne,
Uzaktaydı bereketli Larissa'dan...

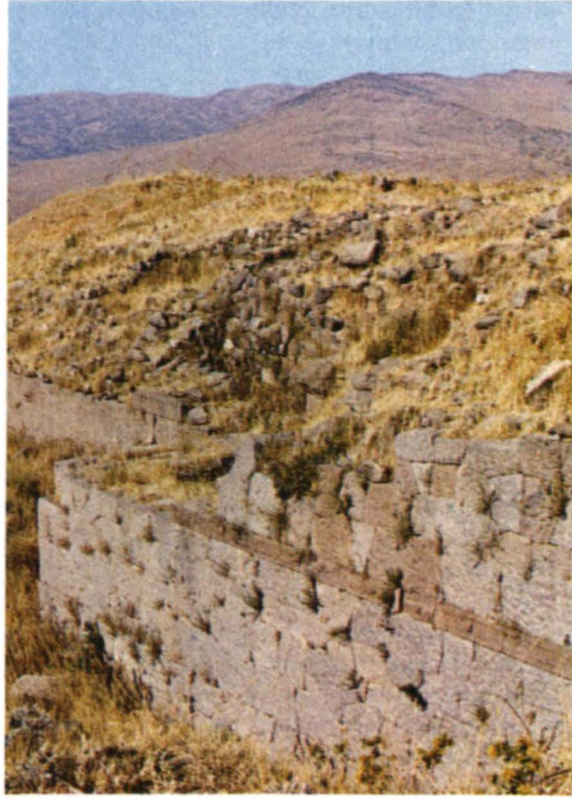
Aiolia Hellenleri, Troia savaşından birkaç yüzyıl sonra batı Anadolu kıyılarına göç etmeye başladıklarında, Larisa yöresinde Pelasgos halkının direnişiyle karşılaştılar; Larisa'nın 6. km. kadar uzağında, Neon Teikhos (Yeni Kale) adını verdikleri bir kentçik kurdular, oraya yerleştiler ve Larisa kentini almayı başardılar. Bu çevrede Aiolis'li Hellen'lerin egemen olmasından kısa süre sonra, artık Aiolis diye anılacak olan (şimdiki İzmir-Edremit arası) kıyı bölgesinde ve yakınında bulunan Aiolis'li kentleri, kendi aralarında, Aiolis Birliği denen gevşek bir konfederasyon oluşturdular. Ancak, bu kentler, Lydia'lıların egemenliğine (İÖ 6. yüzyıl ilk yarımı) karşı olsun, Lydia devletini ortadan kaldıran

İranlıların egemenliğine karşı olsun, bir direniş göstermediler. İÖ 546 yılında İranlı Kyros, Lydia'yı yıktıktan sonra, Lydia kralı Kroisos'un yanında savaşa katılmış olan bazı Mısırlıları Aiolis'e sürdü. Larisa kentine yerleştirdi. Bundan sonra kentin "Mısırlı Larisa" diye de anıldığının görülmesi bu yüzdendir.

Gerek Hellen-İran savaşları sırasında, gerek Hellenler arası Peleponnesos savaşları sırasında, Larisa halkı o savaşlara karışmak, hatta genel olarak Hellen dünyasına karışmak konusunda pek isteksiz görünmüştür. O kadar ki, İÖ 399 yılında batı Anadoludaki bazı Hellen kentlerinin çağrısı üzerine o kentleri İranlılara karşı korumak üzere Sparta'lılar bu yöreye ordu gönderdiğinde, Thibron komutasındaki Sparta ordusu Larisa'dan destek değil direniş gördü, Larisa'ya karşı bir kuşatma savaşına girmek zorunda kaldı ve kenti alamadan kuşatmayı kaldırdı.

İskenderin batı Anadoluya gelişinde (İÖ 334), diğer Aiolis kentleri gibi Larisa da ona sessizce boyun eğmişti. Belki bunda, İskenderin komutanı Parmenion'un, ileride sözünü edeceğimiz Gryneion kentini yakıp yıkmış bulunmasının yarattığı korku etkin olmuştu.

Hellenistik Larisa'nın tarihçesi, bölgenin genel tarihçesine eş yönlü yürümüştür. Ancak, üç

Larisa. Akropolis'in kuzeybatı yanından ovaya bakış

Larisa. A view of the plain from the north est side the acropolis

Larisa. Akropolis surlarından bir parça *Larisa. A part of the nord-east walls.*

yüzyıl kadar süren o dönemin aşağı yukarı ortasında kentin sönükleştiğini, hatta varlığının neredeyse sona erdiğini, olsa olsa bir köy durumuna düştüğünü görüyoruz. Belki de bunun nedeni, İÖ 279 yılında Kelt/ Galat akınları sırasında yakılıp yıkılmış ve bir daha kalkınamamış olmasıdır. Birkaç yüzyıl sonra, batı Anadolunun yerlisi ve önemli bir kişisi olan Aelius Aristides (İS 2. yüzyıl), Aiolis yöresinde yaptığı bir yolculuğu anlatan yazısında, gece geç saatlerde Larisa'ya vardığını, oradaki bir handa gecelemek istediğini, ama han çok pis olduğu için yola devam zorunda kaldığını belirtiyor. Bundan anlıyoruz ki, Larisa o çağda, köy durumunda da olsa, varlığını sürdürüyordu ve İzmir'den kuzeye, Çanakkale yönüne giden yol, tıpkı bugünkü gibi, Larisa'dan geçmekteydi.

Buruncuk Köyü arkasında, tepe üzerinde bulunan Larisa kalıntılarının genel durumu, ekli çizimde görülmektedir. dikkat etmeli ki, akropolis tepesinin biraz aşağısında, 300 m. kadar doğusundaki diğer tepecik ile akropolis tepesi arasında yer alan, kuleye benzer üç yeldeğirmeni yapısı, ilkçağ kenti kalıntılarından değildir.

Larisa. Sur kalıntılarından başka bir görünüş · *Larisa. Another view of the walls*

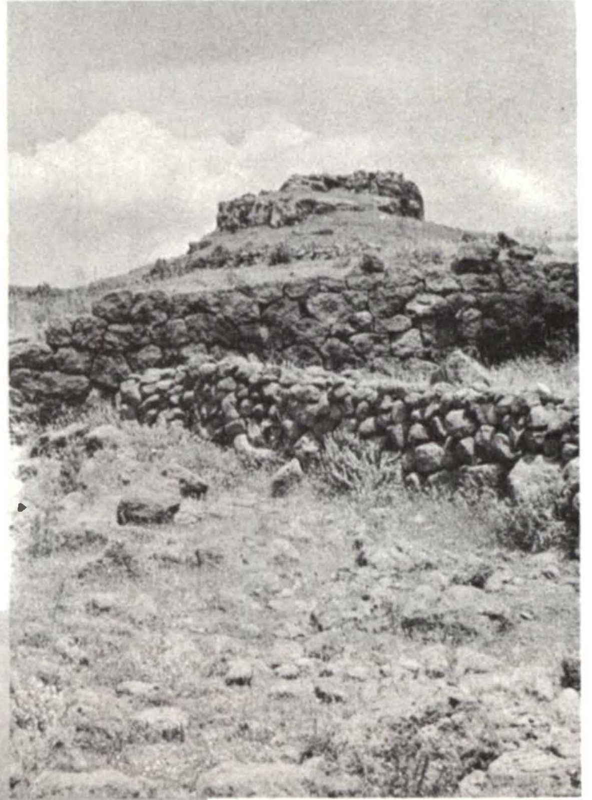
İstanbul Arkeoloji Müzesinde Larisa'da bulunmuş sütun başlığı *Capital found at Larisa (İstanbul Archaeological Musseum)*

3. NEON TEIKHOS

İzmir-Çanakkale ana yolunda, Menemen'den sonra, Gediz Köprüsüne yaklaşırken, sağınıza, kuzeye bakınız: Orada, birkaç km. ileride göreceğiniz köy Yanık Köydür. Köyün hemen arkasında, gerideki yüce sıradağların ileriye atılmış bir öncüsü gibi, ama onlardan daha küçük bir tepe bulunur. Tepenin üzeri, bir yalçın kayalıkla taçlanmıştır. İşte, Neon Teikhos kentinin yeri de, uzmanların çoğunlukla kabul ettiğine göre, bu tepenin üstü idi. Oraya ulaşmak için, Gediz Köprüsünü geçip üzerinde Larisa kalıntılarının, eteğinde Buruncuk Köyünün bulunduğu tepenin yanına gelince, sağa sapınız ve Yanık Köy'e gelinceye kadar tepe eteklerini izleyen yoldan gidiniz.

Neon Teikhos adının anlamını ve bu kentçiğin tarihçesi üzerine bilinenleri, az önce, Larisa'dan söz ederken belirtmiştik.

Neon Teikhos'un yerinde henüz kazı yapılmadığından, toprak altında, ortaya çıkarılacağı günü bekleyen önemli kalıntıların bulunması olasılığı vardır. Toprak üzerinde görülebilenler ise pek gösterişlidir denemez. Köyden, ilkçağ kentçiliğinin kendi yolunu izleyerek tepeye tırmanırken, yolun yarısına yaklaştığınızda, düzgün dış yüzeyi çeşitkenar çokgen biçimli taşlardan, harçsız

Neon Theikos. Akropolis tepesinin doruğundakı düzlük ve gözetleme yerleri (ALTTA) Teraslama duvarı kalıntısı (YANDA)
Neon-Theikos. Flat summit of the acropolis and observation post (Below) Remains of the terrace wall.

örülmüş, güzel ilkçağ duvarlarından, günümüze oldukça iyi durumda ulaşabilmiş bazı bölümler göreceksiniz. Tepenin gerek Yanık Köy'e uzanan yamacından, gerek üstünde, toprak bol çanak çömlek kırıklarıyla doludur. Bu kırıklar, IÖ. 6. yüzyıldan Bizans çağına kadar değişen çağlara aittir; IÖ 4. ve 3. yüzyıl çanak çömleğinin kırıklan çoğunluktadır. Yamaç yukarı tırmandıkça bazı yapıların temel kalıntılarına, dayanak duvarı kalıntılarına rastlanır. Akropolis'in en yüksek yerinde, tepeyi taçlandıran kayalığın üzerinde, çeşitli çağlara ait iç-kale'lerin kalıntıları görülüyor. Harçlı duvar kalıntısı, belli ki, ortaçağa aittir. Tepenin en yüksek noktasındaki taş yontma işçiliğinin ise ilkçağdan kalma olması beklenir.

Foça. Okul bahçesinde duran, Athena tapınağı kazısı buluntuları *Foça. Finds from the excavations of the temple of Athena in the school garden.*

4. PHOKAIA / FOÇA

İzmir-Çanakkale ana yolunda, Menemen'in 10. km. kadar ilerisinde, Gediz köprüsünü ve oradaki Buruncuk Köyünü geçtikten hemen sonra, sola, batıya uzanan düzgün bir yol, 27 km. ileride, deniz kıyısında, Foça'ya ulaşır.

Phokaia/Foça'nın kuruluşu, diğer Ionia kentlerinin kuruluşundan sonraya, İÖ 8. yüzyıla düşer. Kuranlar, batı Anadoluya daha önce yerleşmiş olan Erythrai ve Teos kentleri halkından idi. Bunların, körfez dışında tostoparlak, fok balığına benzer görüntüsü olan adacıklar nedeniyle, yeni kurdukları kente Phokaia (fok balığı ili/yurdu) adını verdikleri sanılıyor. Gerçekten, Phokaia paralarının üzerinde fok balığı kabartması bulunmaktadır.

Phokaia'lılar yaman denizcilerdi; çok uzak yerlerde bile deniz yolundan ticaret ilişkilerine girmişler, yakında uzakta nice yavru kentler kurmuşlardı. Bugünkü Marseielle-bizim deyişimizle, Marsilya- kentini de, Massalia adı altında bunlar kurmuşlardı. İranlılar batı Anadoluda egemen olunca (İÖ 6. yüzyıl ortası) kent halkından pek çok kişi bu gibi yavru kentlere göç etti; Phokaia sönükleşti, düşkünleşti. Bu nedenle,

Foça yakınındaki taş mezar

Stone tomb in the vicinity of Foca

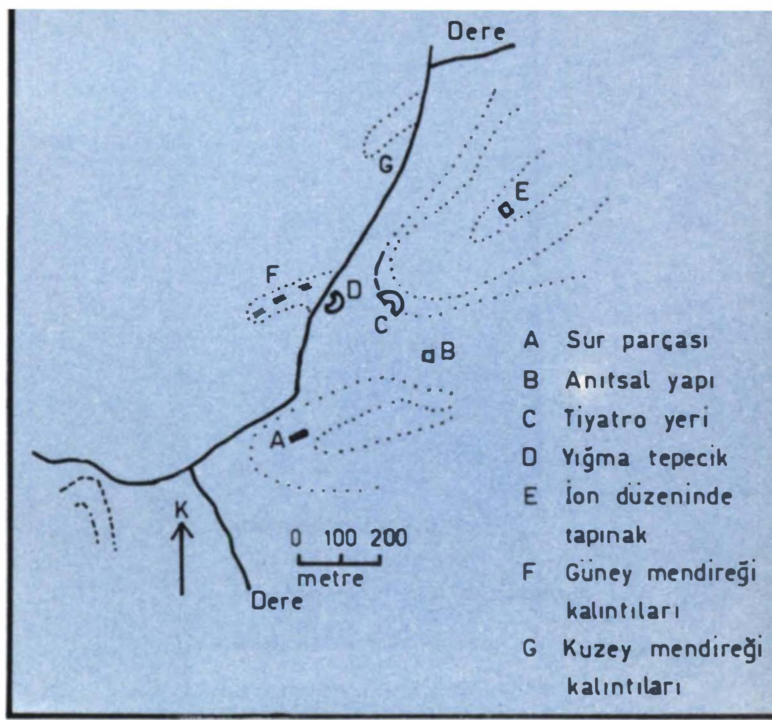
Ionia ayaklanması sırasında Ionia ortak donanmasına Phokaia yalnız üç gemi vererek katılabilmişti (İÖ 494), ama yine de ortak donanmanın komutası o üç geminin Phokaia'lı komutanına bırakıldı.

Bu bağımsızlık düşkünü halk, batı Anadoluda kendi üstünlüklerini kabul ettirmek için Selekos'lar devleti ile savaşmağa gelen Romalılardan da hoşlanmamış ve onlara karşı koymuştur (İÖ 190).

İlkçağ Phokaia kenti, tam bugünkü Foça'nın bulunduğu küçücük yarımadanın üzerindeydi. O küçük alan binlerce yıldır nice kuşağı barındırdığı, üzerinde nice yapılar kurulup yıkıldığı için, görünürde ilkçağ kentinden hiçbir kalıntı taşımaz. Burada ilk kez 1913 yılında, sonra 1920 yılında Fransız arkeolog Sartiaux kazı yaptı. Ama bulguları ufak tefekten ve çanak çömlek kırıntısından fazla birşey değildi. 1953 yılında Prof. Akurgal yönetiminde yeni kazılar yapıldı ve yarımadanın ucunda, en göze görünür yerinde, okulun bahçesinde ve asıl okul yapısının dibinde, Athena tapınağının kalıntılarına rastlandı.

Foça'nın yakın çevresinde de iki ilkçağ kalıntısı, iki taş mezar vardır. Bunlardan birincisi, şimdi Şeytan Hamamı adıyla anılan, Foça'nın güneyine düşen tepenin yamacındadır. Diğeri, günümüzde Taş Kule diye anılan, Foça'nın 8 km. dışında, Foça'yı İzmir'e bağlayan ana yolun yanıbaşında, bir derenin aşıldığı yerde bulunur Bu mezar, oradaki büyük bir kayanın oyulmasıyla yapılmıştır. Hangi çağda, kimin için yapıldığı bilinmiyor. İÖ 8. yüzyılda, PHRİGİA UYGARLIĞININ BATI Anadoluda etkili olduğu çağdan kalmış olabileceği gibi, İÖ 6. ya da 5. yüzyıldan kalma bir satrap mezarı, bir İran yapıtı da olabilir.

Foça'daki iki ortaçağ kalesi de görülmeye değer. Bunlardan biri kasabanın içinde, küçük yarımadanın ucunda; diğeri de Foça'nın birkaç km. güneybatısında, körfezin dış ağzı ucundadır.

Kyme. Kalıntıların genel durumu.
General layout of the remains.

5. KYME/CUMAE

İzmir'den Çanakkale ana yolunu izliyerek kuzeye giderken, Foça kavşağını geçtikten 9 km. sonra, Aliağa'ya 8 km. kala, Yeni Foça yolu kavşağına gelinir. O yola sapınız. Birkaç yüz m. sonra sağınızda bir köy göreceksiniz. Orası bugün Nemrut Limanı diye bilinir. Deniz kıyısına yürüyünüz. Kıyıya gelince sağda, biraz ileride, ilkçağ kentinin liman kalıntılarını göreceksiniz. O yörede ve yamaçta, toprağın sayısız çanak çömlek kırığıyla karışmış bölümü, size ilkçağ kentinin yerini açıklayacaktır.

Destan inanışına bakılırsa, Hellen'lerin Kyme kentine yerleşmesi, Troia savaşını izliyen çağda, yakındaki Larisa'nın ele geçirilmesinden ve o çağdaki yerli halkın, Pelasgos'ların yenik düşmesinden sonra oldu. Kenti, belki de bir köy niteliğiyle kuranlar, baskın olasılıkla bu yerli halk idi; çünkü Kyme sözcüğünün eski Hellen dilinde hiçbir anlamı yoktur. Böyle adı olan kentlerin pek çoğu için yapıldığı üzere, Ikçağın ileri dönemlerinde, bir kuruluş destanı uydurulmuş; kenti Kyme adlı Amazon kraliçesinin kurduğuna inanılmıştır.

Aiolis kentlerinin, Hellen yerleşmesinden sonra geçen ilk yüzyıllarının tarihçesi karanlıktır. Ancak, bildiğimiz kadarıyla, Ionia'lıların tersine Aiolis'liler, denizci bir halk değildi; böyle iken Kyme oldukça gelişti ve Aiolis'de önemli kent durumuna geldi. O durumu, Roma egemenliği çağında bile süregelmiştir.

Istanbul Arkeoloji müzesi Kyme'de bulunmuş Artemis başı
Head of Artemis found at Kyme (Istanbul Archelogical Museum).

Kyme. Su altında kalmış liman tesislerinden bir bölüm
Kyme. Section of the submerged harbour

Aiolis kentleri, bu arada Kyme, batı Anadolunun genel tarihi içinde özellik gösteren olaylara pek sahne olmamıştır. O nedenle, kentin anlatmaya değer özel tarihçesi yoktur diyebiliriz.

Kyme, ünü yüzyılımıza ulaşmış bir kentli yetiştirmemişti. Yalnız, Hesiodos'un baba yönünden bu kentle ilgisi vardı: Hellen'lerin mythologia'sını saptamakta, düzen içinde ortaya koymakta Homeros gibi (ama kuşkusuz ondan çok daha dar ölçüde) etkisi olmuş bir ilkçağ ozanı, İÖ 700 dolaylarında yaşamıştı ve Kyme'den göç etmiş bir çiftçinin oğlu idi.

Kentin kalıntıları; kıyıdaki nice diğer kentin kalıntıları, taşları, mermerleri gibi, özellikle deniz yolundan, yüzyıllar boyunca yağmalanmış, başka ve daha yeni kentlerin yapıları için kullanılmıştır. Bu nedenle, ilkçağın ünlü Kyme'sinden günümüze kalabilenler, gören için pek düş kırıcı oluyor. Bunların genel durumu, ekli çizimde gösterilmiştir.

Kyme. Liman tesislerinin kalıntıları *Kyme. Remains of the harbour works.*

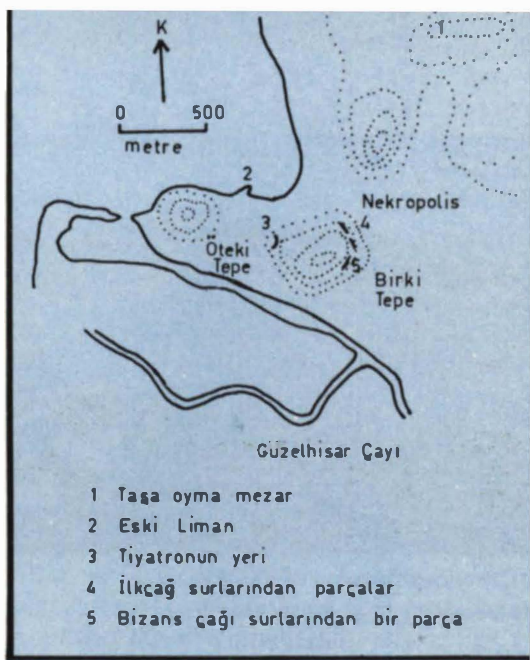

Bir zamanlar ilkçağ kenti Kyme'nin kapladığı alan
Kyme. Nord-west side of the area once covered by ancient city

II. ALİAĞA-DİKİLİ YOLU ÇEVRESİ

1. MYRINA

İzmir-Çanakkale yolu üzerinde kuzeye giderken, Aliağa'yı geçtikten az sonra Pythikos/Güzelhisar Çayı üzerindeki köprüyü aşacaksınız. Hemen orada sola, batıya, deniz yönüne bakınız: küçük bir tepe ve onun yamacında bir duvar parçası göreceksiniz. Duvar, Myrina'nın Bizans çağındaki surlarından bir kalıntıdır.

Myrina. Kalıntıların genel durumu
General layout of the remains.

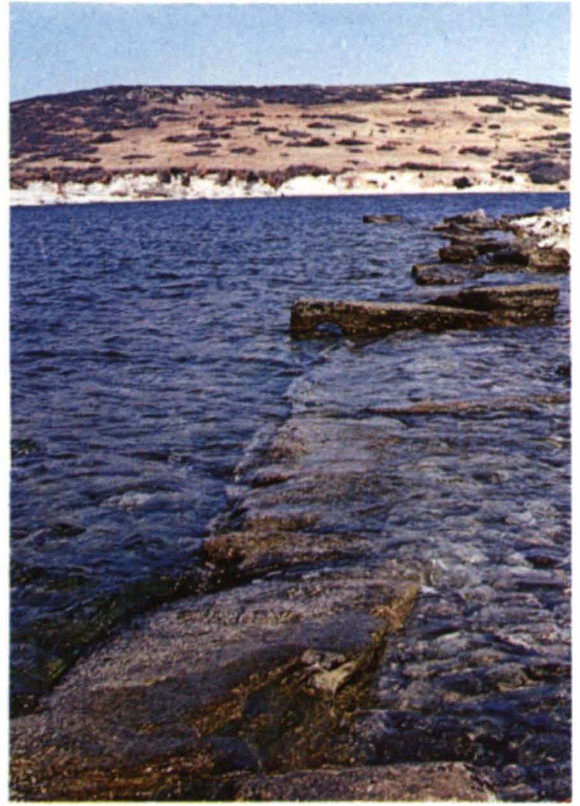

Myrina. İlkçağ kenti liman yerinde görünüş *View from the harbour of the ancient city.*

Ana yoldan, köprünün birkaç yüz m. ilerisinden, o tepeye doğru, mevsime göre ya kötü, ya da çok kötü, ya da geçilmez bir toprak yolla gidilebilir. Tepenin adı,Birki (Beriki'den gelmiş olmalı) Tepe'dir. Oraya varınca, bunun kuzeybatısında denize çok sokulmuş bir tepe daha bulunduğunu göreceksiniz; onun da adı Öteki Tepe'dir. Kyrina kenti bu iki tepeye ve onların yamaçlarına yayılmıştı. Nekropolis (ölü kenti, mezarlık) ise Birki Tepe'nin kuzey eteğine ve kuzey karşısındaki tepeciğe dağılmıştır.

Myrina. İlkçağ kenti liman yerinden görünüş.
Myrina. View from the harbour of the ancient city

Myrina. Eski liman kentinden bir başka görünüş
Myrina. View from the harbour of the ancient city.

Myrina kentinin de adı Hellen dilinde bir anlamı taşımaz ve bu yüzden, sonraları, kenti Amazon kraliçesi Myrina'nın kurmuş olduğu Mythos'u uydurulmuştur.

Diğer Aiolis kentleri gibi Myrina da, bölgenin genel tarihçesi içinde özellik, ayrılık gösteren önemli bir olaya,hatta bölgenin genel tarihçesi bakımından önem taşıyan bir olaya karışmış, bölgenin genel tarihini etkilemiş değildir.

İS 17 yılındaki büyük deprem batı Anadolunun birçok kentiyle birlikte Myrina'nın da yıkılmasına yol açtı ve bölge kentleri, o arada Myrina, imparator Tiberius'un yardımıyla onarılıp yenilendi. Bu olaydan sonra Myrina, Sebastopolis adını aldı. Hellen dilinde sebastos, lâtincedeki augustus'un karşılığıdır; ''çok görkemli, çok saygıdeğer'' anlamına gelir. Ancak, o sözcük,

Myrina yakınındaki yapı kalıntısı
Structural remains in the vicinity of Myrina

birçok imparatorun da sanı idi. Böylece, Sebastopolis hem görkemli kent, hem de (Augustus sanını taşıyan imparatorlar için) Augtustus kenti, imparator kenti anlamına gelir. Ama bu ikinci ad kısa sürede kullanılmaz oldu.

O sıralarda Myrina, yalnızca, kendine bağlı bir kentçik durumuna giren, pek yakınındaki -az sonra sözünü edeceğimiz- Gryneion'da bulunan Apollon tapınağının ünü ile adını duyurabiliyordu. IS 106 yılında ikinci bir deprem, yine, bölgede ve Myrina'da büyük yıkıntıya yol açtı. Kent geniş ölçüde onarılıp varlığını korudu; ancak bunu izleyen dönemde hristiyanlığın yayılması sonucu, Gryneion'daki tapınağın sağladığı saygınlığı, çekiciliği de yitirdi ve gittikçe sönükleşti.

Myrina'nın kalıntıları da, yüzyıllar boyunca, başka kentlerde yapı taşı olarak kullanılmak üzere taşına taşına yok edilmiştir ve şimdi kentin yerinde, liman tesislerinin bazı parçaları dışında, görülecek hemen hiç birşey yoktur.

Kentin 2 km. kadar kuzeydoğusunda, İzmir-Çanakkale ana yolunun doğru bitişiğinde, birkaç m. yüksekliğinde bir tümsek üzerinde ve çoğu tümseğe gömülü durumda, üstü ana yoldan da görülebilen, tavanı kemerli bir yapı kalıntısı vardır. Çok düzgün işçiliği olan yapının bir hayli eski olduğu bellidir, ancak hangi çağdan kalma olduğu kesinlikle anlaşılamamaktadır.

2. GRYNEİON

İzmir-Çanakkale yolunda kuzeye giderken, Aliağa'dan 13 km. sonra, Yeni Şakran'a gelmenize 1 km. kadar kala, solunuzda, denize uzanmış dil biçiminde küçük bir yarımada göreceksiniz. İşte orası, ilkçağda Gryneion kentinin ve ünlü Apollon tapınağının bulunduğu yerdir.

Gryneion, az çok önemli tarih olaylarına karışmış bir kent değildi; tarihçesi üzerine, Myrina'dan söz ederken belirtilenler dışında bildiğimiz, Makedonyalı İskenderin büyük seferine başlamak üzere Anadoluya geçmesinden (İÖ 334) az önce, "Köprübaşı" sağlamak için o yöreye gelen komutan Parmenio tarafından ele geçirilip yıktırılmış olduğudur.

Gryneion'un yerinde de, Myrina için anlattığımız nedenlerle, görünür ilkçağ yapısı, hatta yapı izi kalmamıştır. Yarımadanın tüm yüzeyi çanak çömlek kırıklarıyla doludur; bir de, ortasına yakın bir yerde, çoğu bölümü toprağa gömülmüş durumda bulunan yivsiz (üzerine ince uzun oluklar işlenmemiş) bazı sütunlar, sütun parçaları vardır. Ancak, o sütunların ilkçağ kentinden kalmış olduğu kuşkuludur.

Yörede bulunan Gryneion paralarının bir yüzünde Apollon, diğer yüzünde midye kabartması vardır. Gerçekten, Gryneion, yakınlarında çıkan midyelerin üstünlüğüyle de ünlüydü.

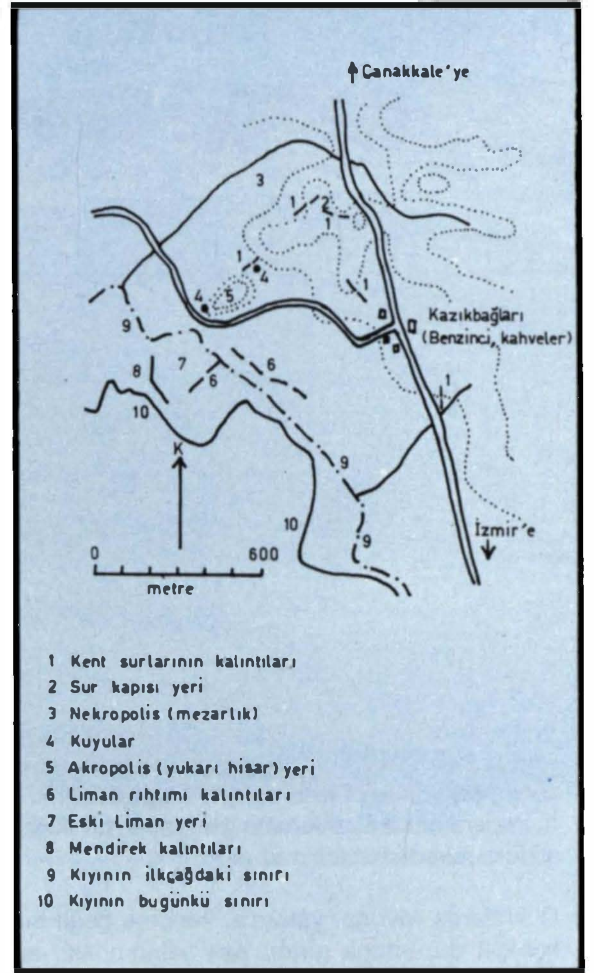
Gryneion. Bir zamanlar üzerinde ilkçağ kentinin bulunduğu küçük yarımada

Gryneion. The small peninsula once occupied by the ancient city.

3. ELAIA

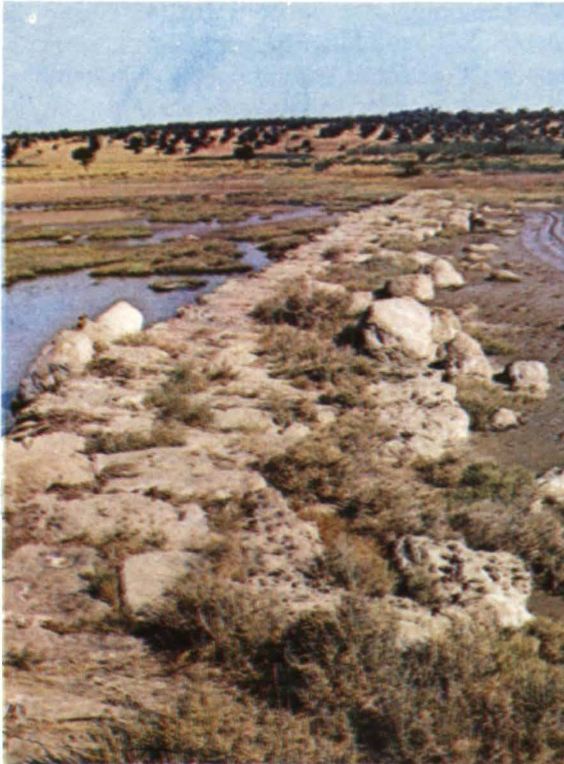
İzmir-Çanakkale ana yolunda. Çandarlı kavşağına gelmeden, kavşağın 1-2 km. güneyinde, sağda bir benzinci, ayrıca yolun here iki yanında kahveler görülür. Burası, Kazıkbağları denen yerdir. Orada, solda (batı yanınızda) ana yol ile birleşen uydurma toprak yola sapınız. Bu bozuk yol, 1 km. kadar sonra sizi pek küçük bir tepenin denize uzanmış eteğine getirir. Tam o yerde, toprak yolun bitişiğinde, solunuzda -dikkat ederseniz- küçük bir kuyu da göreceksiniz. İşte burası, özellikle sağınızda duran tepecik, ilkçağ Aiolis'inin önemsiz kentlerinden Elaia'nın yeri idi. Elaia, zeytin demektir ve bu yöre oldum olası zeytin üretimi bölgesidir.

Tepenin deniz yönündeki eteğinden yolun geçtiği yerde, ilkçağda deniz vardı. Orada eski limandan bazı kalıntılar görülmektedir ve ilkçağ kentinin görünür kalıntısı da hemen hemen yalnız bu liman kalıntılarıdır. Tepenin tümü çanak çömlek kırıklarıyla kaplıdır. Ayrıca ekli çizimde belirtilen yerlerde sur izleri vardır. Elaia'nın yerinde bugüne dek bilimsel kazı yapılmamıştır, ancak köylülerin yüzeysel kazılarında raslantı sonucu çıkardıkları sütun parçası vb. buluntular ötede beride, örneğin İzmir-Çanakkale ana yolu üzerindeki Kazıkbağları kahvelerinin çevresinde, görülebilmektedir.

Elaia. Kalıntıların bugünkü durumu.
Elaia. General layout of the remains.

Elaia'nın anmağa değer tarihçesi de yoktur. Kent yalnız, Bergama Krallığının yöredeki egemenliği döneminde, krallık başkenti Bergama'ya en yakın liman kenti olduğundan, Bergama'nın iskelesi gibi işlev görmüş ve önem kazanmıştı.

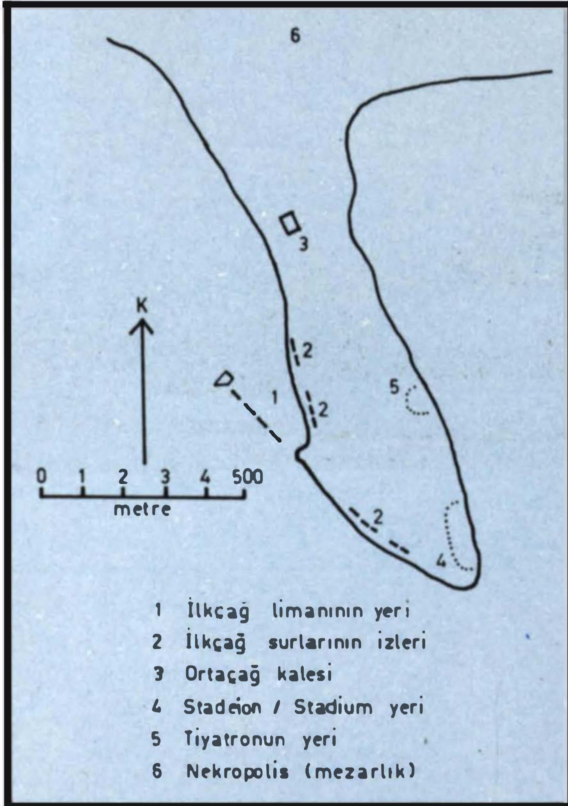

Elaia. Mendirek kalıntıları. Karşıda eskiden kentin bulunduğu yamaç *Elaia. emains of the breakwater. Opposite, the slope once forming the site of the ancient city*

4. PITANE / ÇANDARLI

İzmir-Çanakkale ana yolu üzerinde, Bergama kavşağından 16 km. güneyde kalan diğer bir kavşakta göreceğiniz, batıya doğru uzanan asfalt yüzeyli yola sapınız; 10 km. sonra Çandarlı'ya ulaşacaksınız.

Buradaki ilkçağ kenti Pitane'nin adı, eski Hellen dilinde hiçbir anlam taşımaz; dolayısıyla, yerli bir batı Anadolu halkının dilinden gelmiş olması, kenti de bu halkın kurmuş olması gerekir. Eski Hellenlerin mythologia inancına göre, Pitane, savaşçı kadın soyu Amazonlar'ın kraliçelerinden ya da komutanlarından biridir, kent adı onun adından gelmektedir.

Çandarlı / Pitane. Kalıntıların genel durumu. *Pitane. General layout of the remains.*

Pitane/ Çandarlı, dil biçiminde küçük bir yarımada üzerinde kurulmuştur ve bu yarımadayı bütünüyle kaplar. Ekli çizimde belirtildiği gibi, ilkçağ kentinin görünür kalıntısı hemen hemen hiç yoktur. Pitane'nin, İÖ 6. yüzyıldan kalma nekropolis'i (mezarlığı) saptanabilmiş ve burada yürütülen kazılarda bazı buluntular ele geçirilmiştir. Bunlar İstanbul, İzmir, Bergama arkeoloji müzelerindedir.

İncelememizin çağ bakımından kapsamı dışında kalmakla birlikte Çandarlı'ya gidecek olanların oradaki ortaçağ kalesini ilginç bulacaklarını da belirtmeliyiz. Bean'a göre Venedikliler, Akurgal'a göre Cenevizliler tarafından yapılmış bu kale, 13. ya da 14. yüzyıl yapıtıdır. Sonra Türkler tarafından, özellikle 15. yüzyılda, onarılmış ve güçlendirilmiştir. Kale duvarlarının bazı yanlarında, alt bölümlerinde görülen düzgün kesilmiş tar blokları, Akurgal'a göre, ilkçağ Hellen kenti surlarının yıkıntılarından alınmadır.

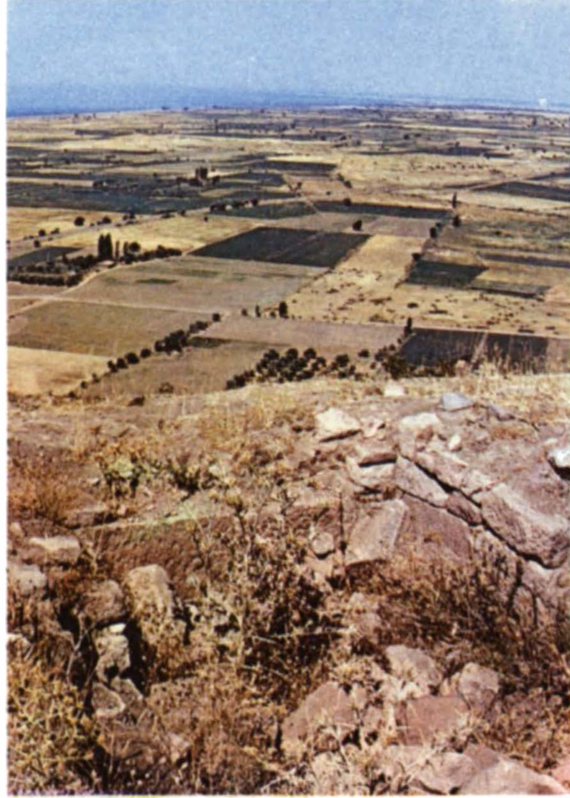
Çandarlı. Ortaçağ Kalesi *Pitane. Medieval Castle.*

5. ATARNA/ATARNEUS

İzmir-Çanakkale ana yolunda Dikili kavşağı görününce durunuz: Yüzünüzü ana yolun sağ yanında, kavşaktan birkaç yüz m. ileriye çeviriniz. Orada göreceğiniz 157 m yüksekliğindeki Kale Tepe, ilkçağ kenti Atarna/Atarneus'un yeridir

Gerek Atarna, gerek Atarneus adlarının eski Hellen dilinde hiçbir anlamı yoktur. Kentin ilk adının Atarna olduğu ve bu adın Mysia dilinden geldiği, Atarna'nın sonradan Hellen ağzında Atarneus olduğu anlaşılıyor. Gerçekten, Paulys arkeoloji ansiklopedisine göre, Hellen mythologia'sı Atarneus'u bir Mysia kralı diye anlatıyordu.

İlkçağda Atarneus adı, yalnız kent için değil, Aiolis'in bu kent çevresindeki bölümünü oluşturan ova için de kullanılıyordu.

Atarna/Atarneus. Akropolis üzerinden ovaya bakış.
Xerxes buradan geçmişti.

Atarneus. View of the Atarneus plain from the acropolis.
Xerxes passed through here

Atarna/Atarneus. Akropolis'in güney yanında sur kalıntıları ve surun hemen içindeki yapı kalıntıları

Atarneus. remains of the walls on the south side of the acropolis and structural remains immediately within the walls.

Baharda Atarna- *Atarneus in the spring*

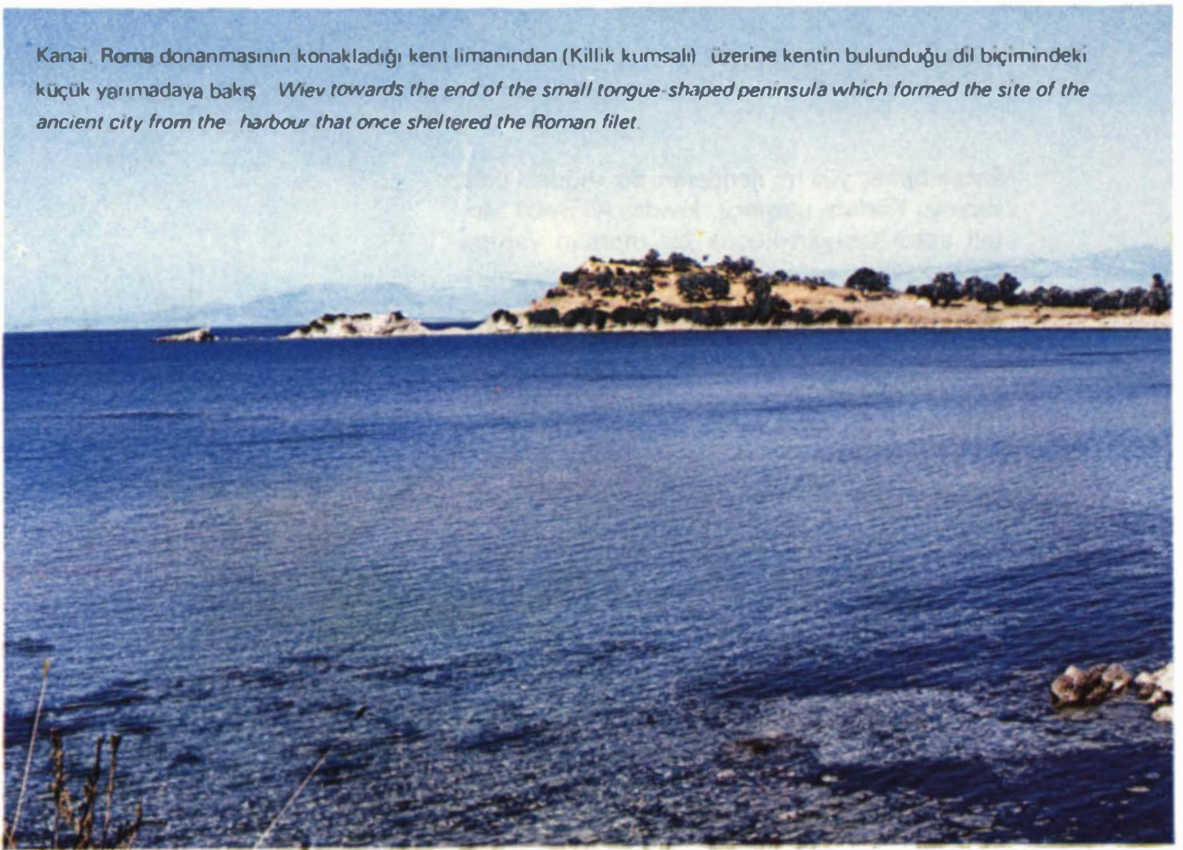
İranlılar, batı Anadoluda egemenlik kurduktan sonra, yapılan bir ihanetin, ama kendi yararlanna yapılan bir ihanetin ödülü olmak üzere, yöreyi Khios'lulara verdiler. Khios, Sakız adasının en önemli kentidir. İÖ 494'de Lade Adası önündeki deniz savaşında kendi halkının yenilgisi üzerine birkaç gemiyle korsanlığa başlayan Ionia önderlerinden Miletos'lu Histiaos, askerlerine yiyecek sağlamak üzere Atarneus yöresini yağma etmek amacıyla karaya çıktığında, ansızın İranlı komutan Harpagos'un saldırısına uğramış, yakalanmış ve Sardis'e getirilerek öldürülmüştür. Daha sonra, İÖ 480 yılında, Yunanistan seferine çıkan İran şâhı Xerxes, yürüyüşü sırasında, Kaikos/Bakır Çayı'nı aşıp Atarneus yöresinden geçerek Karene/Karine kentine yönelmişti.

İÖ 379 yılında, Atarneus yöresini ve özellikle berkitilmiş kenti ellerinde tutan Khios'lular, daha doğrusu Khios'tan sürülmüş kimseler burayı üs edinerek güneyde, Ionia'da yağmacılığa giriştiklerinden, Anadolunun Ege Denizi kıyısındaki kentlerini İranlılara karşı korumak göreviyle batı Anadoluya gönderilen Sparta'lı komutan Derkylidas bunlara karşı savaş açmış, kenti kuşatmış. 8 ay süren kuşatma sonunda Atarneus teslim olmuş ve bundan sonra Sparta'lılar tarafından, bölgede ordu bulundurdukları sürece, üs olarak kullanılmıştır.

Kentin pek ünlü surlarından ve akropolis'inden bazı kalıntılar günümüze kadar gelebilmiştir, ancak bunlar uzaktan, özellikle tepenin eteğinden, İzmir-Çanakkale ana yolundan görülmez. Kent nekropolis'inin, diğer yandaki yamaç eteğinde, doğu yönde olduğu, kaçak kazılarla açılmış mezarlardan bellidir.

Atarna/Atarneus. Akropolis'in kuzeydoğu yanındaki sur kalıntıları.
Atarneus. Remains of the walls on the north-east side of the acropolis.

Kanai. Roma donanmasının konakladığı kent limanından (Killik kumsalı) üzerine kentin bulunduğu dil biçimindeki küçük yarımadaya bakış. *Wiev towards the end of the small tongue-shaped peninsula which formed the site of the ancient city from the harbour that once sheltered the Roman filet.*

Kanai. Üzerinde ilkçağ kentinin yayıldığı yarımadanın ucundan şimdi Yahudi kalesi diye anılan yerden akropolis bakış.

View of the acropolis mounth from the end of the peninsula once occupied by the ancient city, from the place now known as Jewish Castle.

6. KANAI/CANAE

Kanai, eski Hellen dilinde Kane'liler, Kane halkı (nın kenti) anlamına gelir (karşılaştırınız: Athenai, Athena'ya ait kentin insanları; Thebai, Thebe'ye ait kentin/ovanın insanları). Kane, bugünkü Dikili ile Çandarlı arasında denize taşmış gibi duran yarım daireye benzer kara çıkıntısının ortasındaki Kara Dağ'ın ilkçağdaki adıdır (bkz. Herodotos, VII 42). Bu ad ise, eski Hellen dilinde anlam taşımaz; yerli bir batı Anadolu halkının dilinden gelmiştir.

Dikili'den, oldukça düzgün bir toprak yolu izleyerek 7-8 km. ilerideki Bademli köyüne gelince, gelinceye dek sağınızda bulunan denizi göremez olursunuz ve köy içinde, çeşitli yönlere giden yollarla karşılaşırsınız. Orada, Killik Kumsalına giden yolu, ya da Yahudi Kalesi'ne (!) giden yolu sorunuz ve gösterilen yönü izleyiniz. Böylece, Bademli Köyü önündeki bir yarımadayı ana-kara'ya bağlayan alçak kıstaktan geçeceksiniz. Hemen orada, köyden birkaç yüz m. ileride, yol ikiye ayrılır; yarımadanın ortasına, zeytinliklere sapan soldaki yolun ucunda, 1 km. kadar sonra, dünyanın en güzel doğal kumsallarından birine ulaşılır. Sağdaki ise, yarımadanın kuzey yanındaki diğer bir körfeze çıkar. Bu körfez de, sözünü ettiğimiz yol ayırımından

ancak birkaç yüz m. ileridedir. Siz sağdaki yola sapınız. Körfeze ulaşınca, kıyıda, Ali Baba Moteli adını taşıyan küçük bir motelin yanına geleceksiniz.

Bu yerde, motel arkasındaki küçük tepeye tırmanmaya başlayınız. 10-15 dakika sonra en yüksek yerine ulaşacağınız tepede, yüzünüzü deniz yönüne döndürdüğünüzde, olabildiğince güzel bir görüntü gözlerinizin önüne serilecektir Bu tablonun solunda, Killik Kumsalı vardır. Sağında, biraz önce kıyısından geçerek geldiğiniz genişçe körfez; ortasında, tam karşınızda, denize doğru 200-300 m. kadar uzanmış bir dil bulunur Dilin ucunda da bir ören/tepecik göreceksiniz. Yahudi Kalesi denen yer işte orasıdır.

Üzerinde bulunduğunuz tepeden ve onun eteklerinden başlayarak, bütün o dil üzerinde, toprak, sayısız çanak çömlek kırıntısıyla doludur. Gerek buna, gerek tepeyle onun önünde uzanan dil'in konumuna bakarak, kentin tüm dil üzerine yayıldığını, ancak akropolis'in motel arkasındaki tepede olduğunu düşünebiliriz. Nitekim Ionia kentlerinden Lebedos'da da buna benzer bir durum vardı.

Kanai kentinin tarihçesi üzerine bilgimiz azdır. Yalnız, Romalı tarihçi Titus Livius'dan, Seleukos'lar devleti kralı III. Antiokhos'a karşı girişilen savaş sırasında, kış mevsimi boyunca, yâni İÖ 191-190 kışında, Roma donanmasının Kanai/Canae limanında, bugünkü Killik Kumsalında konakladığını öğreniyoruz. Paulys arkeoloji ansiklopedisi de, kentin daha İS 1 yüzyılda sönükleşip bırakılmış duruma düştüğünü, o yüzden kilise örgütü listelerinde adının geçmediğini açıklıyor.

İlkçağ kentinin alanında, çanak çömlek kırıkları ve bir iki tane, dikdörtgen prizma biçiminde düzgün işlenmiş büyük taş dışında, hiçbir kent kalıntısı görülmez. Ancak, burada, günümüze dek, bilimsel kazı yapılmış değildir.

III. DİKİLİ-YOLU ÇEVRESİ

1. KARENE/KARİNE

Bu kentin adı, bazi bilgi kaynaklarımızda Karene olarak; diğerlerinde ise Karine olarak gösterilmiştir. Karine sözcüğü, eski Hellen dilinde Karia'lı demektir; özellikle Karia'lı kadın anlamında kullanılır. Buna karşılık, Karene sözcüğünün eski Hellen dilinde bir anlamı yoktur. Kentin, en azından İÖ 480'de varlığını biliyoruz; o çağda yöredeki hemen tüm dağ,ırmak, kent vb. adları yerli dillerden, özellikle Mysia dilinden gelme olduğuna göre kentin asıl adı bu olsa gerektir. Ancak, Karene adının, hemen o yakındaki, bugün Âsar Kaya diye anılan görkemli tepe ile bir ilgisinin bulunması beklenir. Çünkü, yerli Anadolu dillerinden gelme karenon sözcüğü, eski Hellen dilinde de, ''baş'' anlamında (Iliade XI 500 ve Odysseia X 521), dolayısıyla tepe, dağ tepesi anlamında kullanılırdı (Iliade I 44); bir kentin en yüksek yeri, tepe üstündeki iç kalesi anlamına kullanıldığı da olurdu (Iliade II 117 ve 869, IX 24).

Karene, Herodotos'da, İran şâhı Xerxes İÖ 480 yılında Yunanistan seferine giderken, Atarneus ovasında yürüyen ordunun yolu üzerine düşen bir kent olarak anılıyor. Kiepert'in araştırmalarına dayanan arkeoloji haritalarına, o arada Codex Kultur-Atlas'a (Harita No. 39/26) ve Tarhan haritasına bakılırsa, Karene'nin yeri, Atarneus ovasının aşağı yukarı başında bulunan Atarneus kentinden 10 km. kadar kuzeyde, Âsar Kaya'dadır.

Ilkçağın ılıca kenti Astyra'nın yeri olması gereken düzlükten Asar Kaya'ya bakış-

View of Asar Rock from the level ground that must once have been the site of the ancient watering-place of Astyra

Oraya gitmek için, İzmir-Çanakkale ana yolunda Dikili kavşağına; dolayısiyle, sağ bitişiğinizde göreceğiniz Atameus kenti tepesine vardıktan sonra 8 km. daha kuzeye çıkıp, Nebiler Köyü ılıcasının toprak yoluna, doğuya (sağa) sapacaksınız. Yol oldukça düzgündür. 3 km. ileride Gökçeağıl Köyüne, ondan da 3 km. sonra Nebiler Köyünün ılıcası denen yere, toprak yolun sonuna geleceksiniz. Âsar Kaya oradan görülür ve kolay yorulmayan bir kimse yakla şık 45 dakika süren tırmanışla, bir tepeyi taçlandıran, 204 m. yüksekliğindeki o yalçın kayalığa ulaşabilir.

Ilıca'dan tepeye doğru yürüyüşe başladığınızda, hemen 100 m. kadar ileride, düzlüğün toprak yüzeyine dikkat ediniz: Burada, bir ilkçağ kenti ya da kentçiğinin ören yerini kesinlikle gösteren çok bol çanak çömlek kırığı vardır. Burası, Pausanias'ın, ''Daha kaynağından kapkara çıkan suyu, ben Astyra'da gördüm; sözünü ettiğim, Lesbos (Midilli Adası-B.U.) karşısında, Atarneus arazisi içindeki ılıcalardır'' derken (Pausanias, 4 XXXV 10) andığı Astyra'nın (Astyra, kentçik demektir) yeri idi sanırım.

Âsar Kaya, gerçekten görkemli, etkileyici bir görünüştedir. Ancak, tepenin üzerinde, olağanüstü güzel görüntüler dışında, ilginç şey yoktur. Görülebilen kalıntı, ortaçağ yapısı olduğu, yapımında kireç harcı kullanılmış olmasından anlaşılan kale duvarlarının ve ayrıca bir taş döşeli yolun kalıntılarıdır.

Karene/Karine kentinin, yalçın kayalıkla taçlanmış bu tepe üzerinde olamıyacağı kesinlikle söylenebilir. Çünkü, herşeyden önce, Xerxes ordusunun kıyı ovasındaki dümdüz yol dururken, böyle 5-6 km. içeriye, dağlık tepelik araziye yönelmiş ve oradan geçmiş olması düşünülemez. Kentin yeri, ovanın doğu yanıbaşında, az önce sözünü ettiğimiz Nebiler Köyü ılıcası yolu üzerinde, Gökçeağıl Köyünün birkaç yüz m. güneyindeki az yüksek, yamaçları ılımlı eğilimde tepe olabilir. Burada önemsiz bir ilkçağ kentinin izleri bulunmaktadır.

Asar Kaya'nın doruğu ve oradaki ortaçağ duvar izleri
Summit of Asar Rock and remains of the walls of the medieval cstle.

2. ADRAMYTTEION THEBAI

(İlk Edremit kenti)

Edremit Körfezinin iç ucunu çevreleyen ovaya ilkçağda Thebai Ovası denirdi. Böylece, Adramytteion Thebai, Thebai'deki, Thebai Ovasındaki Adramytteion demek olur. Thebai adının anlamını birazdan, bu ovada bulunan ve aynı adı taşıyan Thebai kenti üzerine söz ederken belirteceğiz.Adramytteionadının anlamına gelince, bunu kesinlikle bilmiyoruz. Her ne kadar Adrammyttion, Atramyttion, Atramytteion biçimlerinde de yazılan bu ad, bir kök-ad'a, gerek Phriygia dilinde gerek eski Hellen dilinde ''yeri, kenti'' anlamına gelen -eio- ya da -ion eki takılarak türetilmiş ise de, türeyişinin asıl kaynağı olan adın ne olduğu ve anlamı kesinlikle bilinmiyor. İÖ 5. yüzyılda yaşamış Sardis'li tarihçi Xanthos, Lydia kralı (Alyattes'in oğlu, Kroisos/ Krezüs'ün kardeşi) Adramytes'den söz ediyor. Kent adının kökeni bu Adramytes'in adı idiyse, Adramytteion, Adramytes yeri, Adramytes kenti demek olur.

Adramytteion Thebai'nin yeri de kesinlikle anlaşılmış değildir. Kieper'in çalışmalarına dayanan arkeoloji haritalarına, o arada Codex Kultur-Atlas'a (Harita No. 39/27) ve Tarhan haritasına bakılırsa, eski Edremit, Havran-Edremit yoluna güneyden, Burhaniye'den gelen yolun ulaştığı kavşak yakınında idi. Buna karşılık, İslâm Ansiklopedisine göre, '' Kuruluşu herhalde pek eski olan kadim Adramyttion'un harabeleri Kemer/Burhaniye yakınında, deniz kıyısında, Karataş civarında bir tepe üzerinde bulunur.''

Adramytteion Thebai'nin alanı olarak gösterilen bu yerlerden birincisinde; Burhaniye'den kuzeye uzanan asfalt yüzeyli eski yolun, kuzeyde, kaseba dışından geçen İzmir-Çanakkale ana yolu ile birleşmeden az önce dönemeç yaptığı, Tepe diye anılan yerde, bundan 60-70 yıl öncesinde, köylülerin tarlada çalışırken ''küp gibi birşeyler'' bulduğunu, üstelik orada eskiden bir kentin varlığı yolundaki söylentinin yerliler arasında yaygın olduğunu, yaşlılar anlatıyor. Ancak orada, görünür hiç bir kalıntı yoktur.

Asar Kaya üzerinde, doruğa yakın tarihi bir yol kalıntısı
Remains of the ancient road near the summit of Asar Rock.

İslâm Ansiklopedisinde sözü edilen, "Kemer/Burhaniye yakınında, deniz kıyısında, Karataş civarında bir tepe" ye gelince: Bu yer, Burhaniye'ye 4 km.lik bir asfalt yolla bağlı bulunan Ören plaj tesisleri içindedir. Denizdeki Karataş adlı kayanın tam karşısında bugün Karakaş (evet böyle: Karataş değil Karakaş) turistik tesisi vardır. Ancak, bütün o çevrede, denize göre yükseklik birkaç m.'yi geçmez; tepe denebilecek bir yer yoktur. Bu yörede görünür hiçbir ilkçağ kenti kalıntısı bulunmamaktadır ve olmadığını köylüler doğrulamıştır. Rastlayabildiğim tek kalıntı, nereden çıktığını kesinlikle öğrenemediğim, ama o kıyılardaki turistik tesislerin yapımı sırasında çıkarıldığını sandığım Korinthos biçimi bir sütun başlığıdır. Du kalıntı, Ören'e giden yolun deniz kıyısına, daha doğrusu plajlara vardığı yerde idi.

İlkçağdan beri varlığını sürdüren Adramytteion Thebai'nin bırakılması ve halkının bugün de Edremit adıyla anılan yeni kente göçmesi, İS 1100 yılına doğru, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos zamanında gerçekleşmiş ve adı geçen imparator, yeni kenti, savunma yönünden güçlendirmeye çalıştı.

Eski kentin kuruluşu ve tarihçesi üzerine bilgimiz ise pek azdır. Meydan-Larousse'a göre, "Adramytteon Thebai, İÖ 584'e doğru, Lydia kralı Alyattes tarafından, kıyıyı Kimmer'lere ve Yunanlılara karşı korumak için kurulmuştur."

3. THEBAİ

Thebai, Thebe'liler, Thebe halkı demektir; dolayısıyle, Thebe'liler kenti, ovası vb. anlamlarında da kullanılır. Thebe, orta Yunanistanda Boiotia'nın tanrı-ırmağı Aisopos'un kızları olan iki nymphe'den (kır perisinden) biridir (diğeri, Aigine). Bu nymphe'ler o yöredeki, adı onların adından türetilmiş Thebai ve Aigine kentlerinin koruyucusudur.

İlkçağda, şimdi Edremit Ovası diye andığımız ovaya da Thebe ovası deniyordu. Xenophon'un anlattığına göre, öyküleri onun Anabasis (Sefer) adlı yapıtında ölümsüzleşen, On Binler diye ünlü Hellen askerleri Çanakkale yöresinden Pergamon/Bergama'ya giderken, "....Troas'dan geçtiler ve İda'yı (Kaz Dağını-B.U.) aşarak evvelâ Antandros'a vardılar, buradan sahil boyunca giderek Mysia'da Thebe ovasına geldiler; oradan da Adramyttion, Kytonion ve Atama'nın önünden geçerek Kaikos (Bakır Çayı-B.U.) ovasına vardılar."

Her ne kadar, Herodotos (VII 42) Müntekim Ökmen'in değerli çevirisinde, ters yönden gelen yâni Bergama yönünden Troas'a ilerleyen Xerxes ordusunun yürüyüşünü anlatırken, "Ordu... Atramytteion kentini ve Pelasg sitesi Antandro-

Ören'deki Roma egemenliği çağı yapıtı sütun başlığı *Capital from the period of the Roman Hegemony at Ören*

s'u geçerek Thebe ovasına indi'' demiş gösteriliyorsa da, çevirinin o bölümünde bir yanlışlık vardır ve doğru çeviri şöyle olmalıdır: ''Ordu, Thebe ovasının içinden, Atramytteion'u ve Pelasg sitesi Antandros'u geçerek, ilerledi''

Iliada'ya bakılırsa, Thebe ovasında, Troia savaşları sırasında (yaklaşık İÖ 1200) bir Thebai kenti vardı. Babasına geri verilip verilmeyeceği sorunu yüzünden Akhilleus ile Agamemnon'un tartıştıkları Khryseis adlı genç kız, Agamemnon'a odalık diye verilmeden önce bu kentte tutsak edilmişti. Aiolis'deki Thebai kenti üzerine, Iliada'da bu görülen dışında hiçbir bilgimiz yoktur. Bunun, sonraları Adramytteion Thebai adı altında gelişen kentin yerinde mi, başka yerde mi bulunduğunu bilmiyoruz. Ancak, Herodotos ile Xenophon, Thebe ovasında bir Thebai kentinden söz etmediklerine göre, Thebai kenti Adramyitteion'dan başka yerde kurulmuş idiyse varlığının daha klâsik çağa varmadan sona erdiğini kabul edebiliriz.

IV. DOĞU AIOLIS: MENEMEN-MURADİYE YOLU ÇEVRESİ

1. TEMNOS

Menemen-Manisa yolunda Emirâlem'i geçtikten az sonra bir toprak yol, solunuzda, ileriye doğru uzanır. O kavşakta, toprak yolun regülâtör'e (sulama kanalında su akışını ayarlama düzenine) gittiğini belirten bir yazı vardır. Toprak yola sapınız. Biraz ileride, regülâtör köprüsü geçilerek, soldaki Süleymanlı Köyü yoluna sapmadan dosdoğru gidilirse, 5 km. sonra, bir dağ köyü olan Görece'ye varılır. Temnos kalıntıları işte o yörede, köyden 2-3 km. ötedeki Kayacık tepesinin üzerindedir. Görece'den kalıntıların olduğu yere, ilkçağ kentinin kendi yolunu izleyerek gideceksiniz.

Temnos, Herodotos'un andığı, Aiolis kentleri gevşek konfederasyonunu oluşturan en eski 12 Aiolis kentinden biridir Kent adının, Hallen dilinde bir anlamı yoktur ve bu yüzden ilkçağın geç dönemlerinde, böyle adlar taşıyan kentler için hemen hep yapıldığı gibi, bir kurucu yiğit-ata öyküsü uydurulmuş, Temnos'un bir yiğit-ata olduğuna inanılmıştır (Ramsay, s.162). Adı Hellen dilinde anlam taşımadığına göre, Temnos'un da Hellen göçleri öncesinde kurulmuş bulunduğunu varsayabiliriz.

Temnos. Gorece köyü ile, ilkçağ kenti kalıntıları arasında rastlanan tarihsel yol parçası

Temnos Ancient road between the village of Gorace and the remains of the ancient city.

Ancak, diğer Aiolis kentleri gibi Temnos da, bölgenin genel tarihçesi içinde özellik gösteren olaylara sahne olmuş ya da tarih olaylarının akışını etkilemiş değildir. Üstelik, Temnos, küçük, güçsüz bir kent olmanın ötesine hiçbir zaman geçmemiştir. Bu nedenle, anlatılacak özel tarihçesi yoktur.

Kent yerinde, sur ve teraslama destek duvarı parçaları dışında, görünür ilginç kalıntı bulunmamaktadır. Kent alanının birkaç kat hâlinde düzletildiği ve teraslama duvarlarıyla desteklendiği anlaşılıyor. Kent yapılarından ancak küçük duvar parçaları, temel izleri kalmıştır. İşlenmiş taşların yüzyıllar boyunca duvarlardan sökülüp talan edildiği, başka yerlerdeki yeni yapılarda kullanılmak üzere götürüle götürüle tüketildiği bellidir. O arada, az önce sözünü ettiğimiz Emirâlem regülâtörü köprüsünün güney ucu yakınındaki Değirmendere Mezarlığı duvar taşlarından pek çoğu Temnos yıkıntılarından getirilmiştir sanıyorum. Gerçekten, bu duvardaki taşların nicesi, bir köy mezarlığının yapımında kullanılmak üzere işlenmediğini açıkça ortaya koyacak özenli işçilikle işlenmiş dikdörtgen prizma biçiminde taşlardır.

Temnos. İlkçağ kenti alanında görülen çeşitli duvar kalıntıları

Temnos. Various wall fragments to be seen on the site of the ancient city.

Aigai. Köseler köyü ile ilkçağ kenti kalıntıları arasında rastlanan tarihi yol parçası

Aigai. Ancient road between the village of Köseler and the remains of the ancient city.

Aiagi. Tiyatro vomitorius'unun dış kapısı

Aigai. Outer door of the vomitorium.

2. AİGAİ

İzmir'den Çanakkale yolunu izleyerek kuzeye giderken, Aliağa'yı geçtikten sonra, deniz kıyısındaki Yeni Şakran Köyüne gelirsiniz. Burada, köyün içinde, benzincinin karşısında, evler arasına saklanmış bir kavşakta, doğuya uzanan toprak yol başlar. Genellikle düzgün, ama toplam 1-2 km. tutan birkaç yeri hayli bozuk olan bu toprak yol, az sonra dağlara tırmanır ve 8-10 km. ileride Köseler Köyünün yanı başından geçer. Aigai kalıntıları o yörededir; çevrede Köseler Kalesi diye bilinirler, ama Türk Ansiklopedisinin kullandığı Nemrut Kalesi deyimini de halk anlayabilir. Sözü geçen kalıntılar, köyden 2 km. kadar uzaklıktaki Gün Dağı üzerindedir. Gün Dağı'nın deniz yüzeyine göre yüksekliği 360 m. kadardır; ancak, geldiğiniz köy de hayli yüksek olduğundan, tepeye tırmanışınız soluk kesici olmayacaktır.

Köyün yolu, Köseler Köyünden biraz ileride, karayolları haritasında gösterilen, Yunt Dağı Osmancalı-Muradiye yoluna bağlanır. Muradiye, Menemen-Manisa yolu üzerindedir. Dolayısıyle, o yola Menemen ya da Manisa yönünden girerek Muradiye'de kuzeye uzanan Osmancalı-Yunt Dağı yoluna girebilir, Köseler Köyü'ne oradan da gelebilirsiniz.

Aigai de, Herodotos'un andığı, kendi aralarında gevşek bir konfederasyon kurmuş olan ilk 12 Aiolis kentinden biriydi. Adının yazılışında birlik yoktur; bu ad bazan (örneğin, Xenophon'un Hellenika'sında) Aigai biçiminde, bazan da (örneğin, Herodotos'da) Aigaiai biçiminde yazılmaktadır Sözcük, eski Hellen dilinde anlam taşımaz; aigos(=keçi) sözcüğünden türememiştir. Demek, Aigai de, kuruluşu Hellen göçleri öncesi döneme uzanan bir kent idi.

Aigai. Agora yapısı ön duvarının doğu bölümü
The section on the east side of the front wall of the Agora

Kentin, hellenistik çağda, Pergamon/Bergama krallığının batı Anadoludaki egemenliği döneminde, geniş ölçüde yeniden düzenlendiği sanılıyor. Sonra, tüm Ege Bölgesine felâket getiren, İS 17 yılındaki büyük deprem, en çok bu kent için yıkıcı olmuş, ancak imparator Tiberius'un cömert yardımıyla Aigai onarılıp yenilenmiştir.

Bu kadar sapa bir yerde olmalarına rağmen, Aigai kalıntıları da, yüz yıllar boyunca, başka yerlerin yeni yapılarına düzgün taş sağlamak için yağma edilmekten kurtulamamıştır.

Yine de, yerin sapalığı, Aiolis'deki diğer ilkçağ kentlerinden pek çoğuna göre daha etkileyici durumda birtakım kalıntıları orada bulmamıza olanak vermiş görünüyor. Bunlar arasında, önü stoa'lı, 3 katlı çok güzel bir taş yapı (Agora yapısı), o yapıyı taşıyan dar düzlüğün görkemli dayanak duvarı, bouleuterion (= kurul, özellikle kent yöneticileri kurulu toplantı yapısı), tiyatro, bir Demeter ve Kore tapınağı, stadeion kalıntıları ile, ilkçağ kenti alanından biraz uzakta bulunan bir Apollon tapınağının kalıntıları anmaya değer. Kalıntılar alanının, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünce görevlendirilmiş bekçisi, gezinizde size yardımcı olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA NOTLARI

"Yurdumuzda ilkçağ kentleri ve kalıntıları" dizisinde yararlanılan bilgi kaynaklarının genel listesi, dizinin ilk kitabı olarak yayınlanan Ionia'da verilmişti. O nedenle, şimdi yalnız, genel listede yer almayan, sadece Aiolis yöresindeki ilkçağ kentleri ve kalıntıları konusunda yararlandığımız bilgi kaynaklarının başlıcalarını belirteceğiz.

AKURGAL, Ekrem: Çandarlı/ Pitane kazısı. Türk Arkeoloji Dergisi X / 1 (1960) s. 5-6.

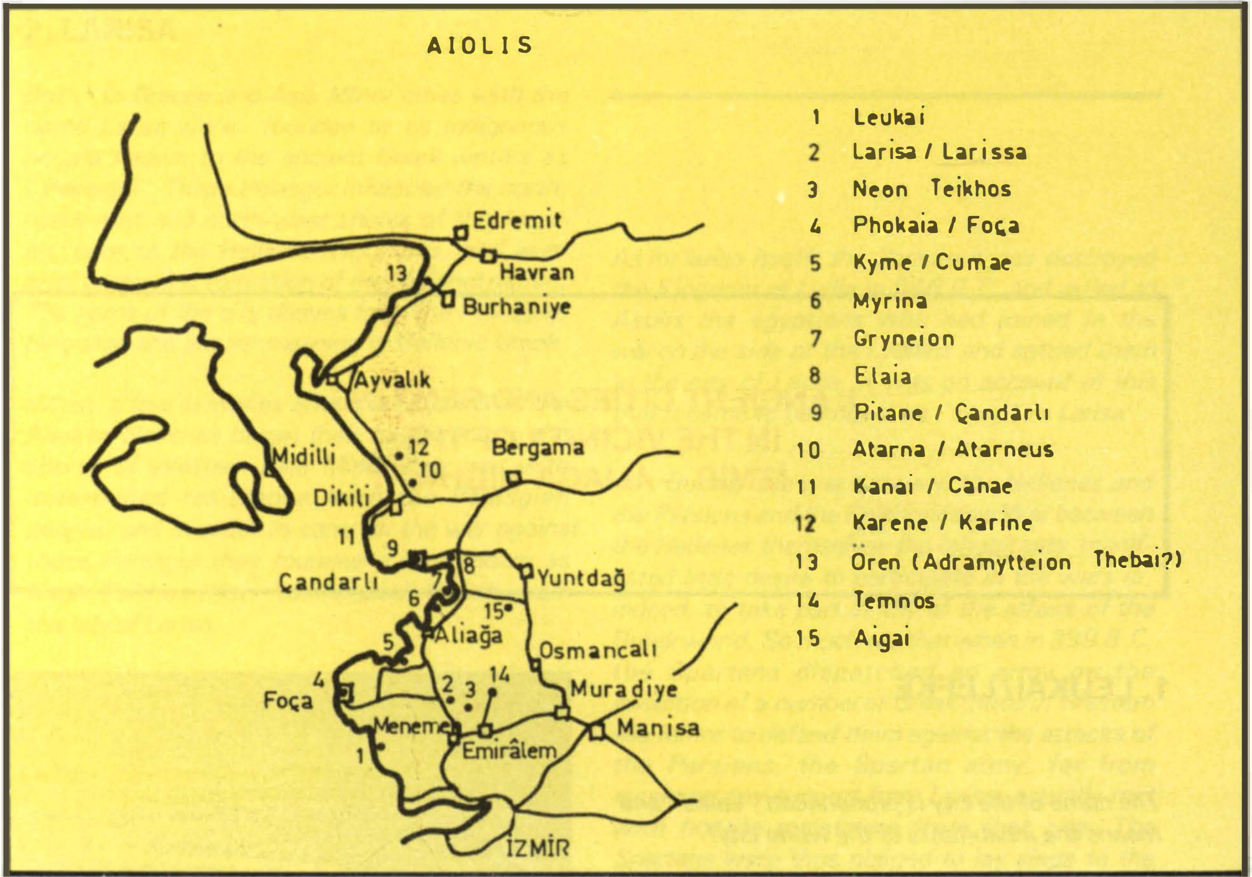
HESIODOS İşler ve günler, mısra 636.

Suat Yakup Baydur çevirisi: İşler, Milli Eğitim Bakanlığı yayını, İstanbul 1948. Bu çeviride, Aiolis kenti Kyme'nin anıldığı yer, gerek önsözde gerek sonraki dn.54'de doğru olarak belirtiliyorsa da, çeviri metninde, 676 ncı mısrada gösteriliyor Gerçekten, çeviri metninde mısra numaraları, 630 olması gereken yerden başlayarak, karışıklık göstermektedir.

KEENE, Lenore Recent finds at Gryneon. Türk Arkeoloji Dergisi IX / 2 (1959)s.55-59.

PASİNLİ, Alpay Elaea'dan gelen kabartmalı bir pithos. Türk Arkeoloji Dergisi XXIII/2 (1976) s.57-66.

SARTIAUX, Felix Eski Foça/ Foça tarihine bir bakış. Çev.: (Halikarnas Balıkçısı) Cevat Şakir Kabaağaçlı. Ege Turizm Cemiyeti yayını, İzmir 1952.

Aıolis bölgesının genel durumu *General layout of the Aiolis sites*

AIOLIS

by

Prof. Dr. BİLGE UMAR

I. ANCIENT CITIES AND REMAINS IN THE VICINITY OF THE İZMİR — ALIAGA HIGHWAY

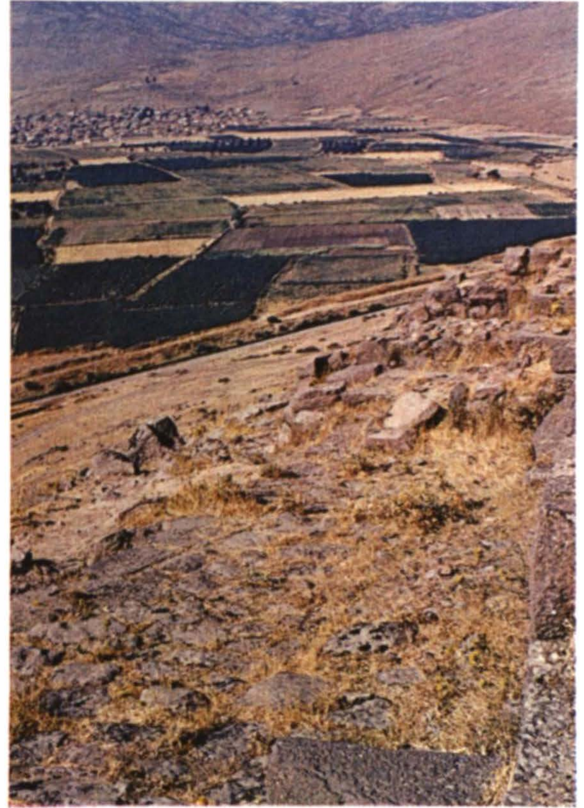
1. LEUKAI/LEFKE

The name of the city is pronounced "Lefke" and means "the inhabitants of the white city."

In the early Hellenistic period the city of Leukai was situated on a long, narrow, zigzagging peninsula with four hills. It had been founded in the 4 th century B.C. by the Iranian commander Takhos who used it for a base for his army in preparing a revolt against his own country. After his death the city passed into the hands of the Clazomenes, which accounts for the figure of the swan on the city's coinage. At that time the site of the city was an island; but with the silting up of the area it was transformed in the course of the next few centuries into a peninsula. Nowadays it can scarcely be described even as a peninsula, with the sea reaching only as far as the skirts of the first hill.

The site of the former island is covered with pottery fragments, but as the stones from the old buildings were carried off to be used in the construction of new buildings on other sites practically nothing is left save a few fragments of the foundations in two places - the summit of the hill towards the land (east) and the northern skirts of the hill nearest the sea.

Nowadays Leukai deserves a visit, not on account of any remains to be seen there, but for the wonderful views it offers from its hills.

Larisa. Akropolis in kuzey surları üstünden kuzeydoğu yönüne bakış.

Larisa. View towards the north-est from the top of the north walls of the acropolis.

2. LARISA

Both in Greece and Asia Minor cities with the name Larisa were founded by an indigenous people known to the ancient Greek writers as "Pelasgoi" *These Pelasgoi inhabited the north, north-east and north-west shores of the Aegean, prior to the Hellenic migrations, and even prior to the first formation of the Hellenic nation. The name of the city derives from the Pelasgian language and has no meaning in Hellenic Greek.*

When, a few centuries after the Trojan War, the Aeolian Hellenes began their migrations to the Shores of Westem Asia Minor they met with determined resistance from the Pelasgian people, and in order to carry on the war against these Pelasgoi they founded a city known as Neon Teikhos (New Castle)about 6. km. from the city of Larisa.

Lansa. Akropolis'in kuzey surlarından bir parça

Larisa. Part of the northern walls of the acropolis.

Neon Theikos. Doruktaki gozetleme yerinin taş işçılığı

Neon Theiokos. Stone works in the observation post on the summit.

As for larisa itself, the Persian Kyros destroyed the Kingdom of Lydia in 546 B.C. and exiled to Aeolis the egyptians who had joined in the waron the side of the Lydians and settled them in the city of Larisa. It was on account of this that it came to be known as "Egyptian Larisa"

During the war between the Hellenes and the Persians and the Peleponesian War between the Hellenes themselves the inhabitants manifested little desire to participate in the wars or, indeed, to take part in any of the affairs of the Greek world. So much so, that when in 399 B.C. the Spartans dispatched an army on the invitation of a number of Greek cities in Westem Aia Minor to defend them against the attacks of the Persians, the Spartan army, far from receiving any support from Larisa, actually met with hostile resistance from that city. The Spartans were thus obliged to lay siege to the city,- but finally abandoned the siege without having achieved their objectives.

During the Hellenistic period the history of the city ran closely parallel to the general history of the region, but by the middle of that period the city had very much declined in importance, being finally reduced to the status of little more than a village. The main reason for this was no doubt its destruction at the hands of the Celtic galations in 279 B.C. A few centuries later Aelius Aristides (2 nd century A.D.), a distinguished inhabitant of Westem Asia Minor, recounts how, on a joumey through Aeolis, he arrived late at night at Larisa and decided to spend the night there in an inn. He found the inns so filthy, however, that he was forced to continue his joumey. From this we leam that Larisa stile existed at that time, even if only in the form of a rather primitive village, and that the main road from Izmir to the north passed through it.

The general layout of the remains of Larisa are shown on the adjoining map. It is worth noting that the three tower-like windmills located a little below the acropolis between the acropolis hill and another hill about 300m. to the east formed no part of the ancient city...

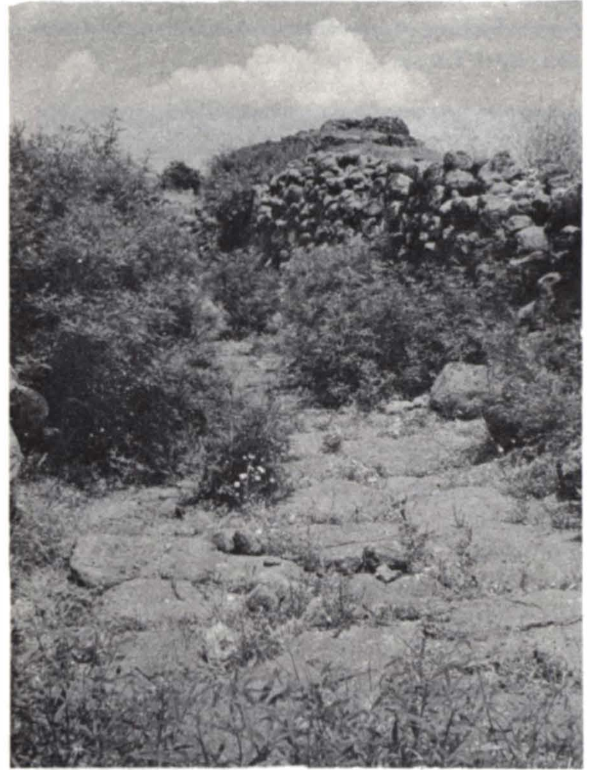
Neon Theikos. Doruktaki taş işçiliği
Stone works in the observation post on the summit.

Neon Theikos. Akropolis'e doğru kalıntılar
Remains seen as one approache the summit of the acropolis hill

3. NEON THEIKOS

As no excavations have as yet been carried out here, there is always the possibilty that important remains are waiting to be unearthed; but the remains to be found on the surface are of no great interest. In following the path from the village to the site of the ancient city one encounters several fragments of very regularly built walls in a very good state of preservation constructed of polygonal hewn stones without any use of mortar. The slopes and summit of the hill are covered with an abundance of pottery fragments belonging to a number of different periods ranging from the 6 th century B.C. up to Byzantine times, but with most of them dating from the 4 th and 3 rd centuries B.C. On proceeding up the slope one encounters the remains of the foundations and support wales of a number of structures, while, on the highest point of the acropolis, one finds the remains of an inner keep belonging to various periods. The remains of the walls with mortar obviously date from the Middle Ages, while the hewn stone walls on the summit of the hill are very probably remains of the ancient city..

Neon Theikos. Yanıkköy'den ilkçağ kenti akropolisine uzanan tarihi yol.
Neon Theikos. The ancient road leading from the village of Yanikköy to the acropolis of the ancient city.

4. PHOKAIA/FOÇA

Phokaia/Foça was founded in the 8 th century B.C. (which makes it rather later than the other loian cities) by the Erythrai and the inhabitants of the city of Teos, who had settled in Westem Asia Minor some time previously.

The citizens of Phokaia were daring seamen, and traded by sea with very distant countries, setting up a large number of overseas colonies both far and near, one of them being the city of Marse-illes. It was to these colonies that the inhabit-ants of the city migrated when Westem Asia Minor came under Persian hegemony in the middle of the 6 th century B.C. After that the city declined to such an extent that during the lonian rebellion it was able to contribute no more than three ships (494 B.C.), but on the other hand it is interesting to note that was under the com-mand of a Phokaian that the combired fleet was placed.

The ancient city of Phokaia was located on the tiny penisula which now forms the site of the modern town of Foça. As successive generations occupied the same site and old buildings were continually replaced by new, nothing of the ancient city now remains. Exca-vations were first carried out here by the French archaeologist Sartiaux in 1913 and again in 1920, but these yielded only pottery fragments and a number of very minor finds. In 1953 further excavations were carried out under Professor Akurgal, and this time the remains of a temple of Athena were discovered in the school garden at the end of the peninsula.

Two ancient stone tombs were also discovered in the vicinity of Foça. One of these is located on a hill to the south of Foça, while the other is carved out of the solid rock about 8 km. out of Foça on the Izmir road. It is not known for whom or at what this latter tomb was built. It may well date from the 8 th. century B.C., when Westem Asia Minor was under the influence of Phrygian civilisation, or it may have been built in the 6 th or 5 th centuries B.C. for a Persian satrap.

The two medieval castles at Foça are also well worth seeing. One of these is in the town itself, at the end of the peninsula, the other at the mouth of the bay a few kilometres to the south-west.

Foça. Yakınındaki taş mezarın yandan görünüşü

Side view fo the tomb in the vicinity of Foca.

Kyme. Kıyıda tarihi parçalar *Kyme. Historical fragment on the seashore*

5. KYME/CUMAE

According to legend, the city of Tyme was settled by the Hellenes in the period following the War of Troy after the capture of the nearby city of Larisa and the defeat of the indigenous Pelasgoi. The actual founders of the city, however, were almost certainly the indigenous inhabitants of the region, for the word Kyme *has no meaning in Hellenic Greek.*

Nothing is known of the history of the Aeolian cities for the first century after the Hellenic settlement, but it would appear that the Aeolians, unlike the Ionians, were not a sea-going people. Nevertheles Kyme prospered and became the most important city of Aeolis, which it remained even under the Roman hegemony.

The Aeolian cities took little part in the affarirs of the region, so there is practially nothing of historical interest to report concerning them.

The remains of the city, like the remains of so many others, were looted and pillaged in the course of the centuries to be used in the construction of new cities elsewhere. As a consequence, the visitor to Kyme will no doubt be very disappointed to find how little of the ancient city has been preserved.

Kyme. Liman tesislerinin şimdi su altında kalmış bölümleri

Section of the harbour works now submerged on the water.

II. IN THE VICINITY OF THE ALIAĞA-DIKILI HIGHWAY

1. MYRINA

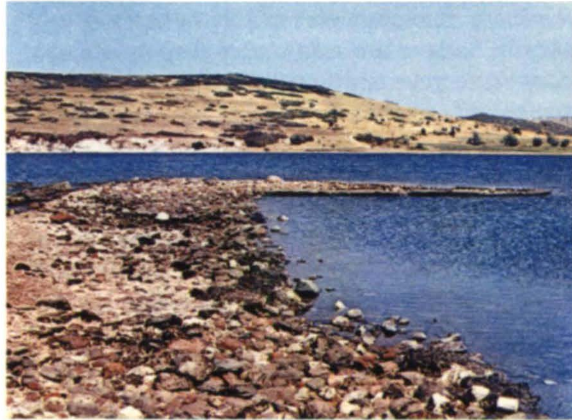
The name of the city has no meaning in Hellenic Greek, with the result that a myth had to be created to account for the name,attributing the foundation of the city to a legendary Myrina, Queen of the Amazons.

Myrina resembled the other Aeolian cities in taking no active part in the affairs of the region and thus had very little influence on its history.

The great earthquake of 17 A.D. resulted in the destruction of Myrina, together with a number of other cities of Western Asia Minor. The Emperor Tiberius assisted in the reconstuction of the city, after which it was re-named Sebastopolis, sebastos *being the Hellenic Greek equivalent of the Latin* augustus. *This second name, however, soon fell into disuse.*

The name of the city of Myrina came increasingly to be linked with the famous Temple of Apollo at nearby Gryneion. In 106 A.D. there was a second great earthquake,- but although the city was once more rebuilt the growth of Christianity led to a decline in the fame and prestige of the neighbouring temple and a corresponding decline in the fortunes of the city.

The stones of Myrina were carried off in the course of the centuries to be used in the construction of new buildings,and now, apart from a few fragmentary remains of the harbour, there is practically nothing to be seen of the ancient city

Myrina. İlkçağ kentinden görünüş.
Myrina. General view of he ancienty city.

Myrına. Birki Tepe üstünden liman yerine ve öteki Tepe'ye bakış
Myrina. View of the harbour of the ancient city and the Other Hill, from Birki Hill.

2. GRYNEION

Here, too, practically nothing remains of the ancient city. The whole surface of the peninsula is covered with pottery fragments, and a number of columns and fragments of columns have also been found buried in the earth. It is very unlikely, however,that these belong to the ancient Gryneion.

The Gryneion coins found in thevicinity beara figure of Apollo on one side anda relief of a mussel on the other, Gryneion- being famed for the excellence of the mussels to be found in the vicinity.

3 ELAIA

The sea once came right up to the foot of the hill the main road now skirted by. Remains of the ancient harbour are stile visible here, and these constitute practically all the remairs of the ancient city to have survived to the presentday. The hill is covered with pottery fragments and there are also traces of walls, the positions of which are marked on the adjoining map. No scientific excavations hava so far- been undertaken at Elaia, but fragments of columns and other finas discovered-by the peasants can be seen in various places.

4. PITANE/ÇANDARLI

As the name Pitane has no meaning in Hellenic Greek it would appear that this city too was founded and given its name by the indigenous inhabitants of the region. According to Hellenic mythology it was founded by the legendary Pitane, who was supposed to have been an Amazon warrior queen.

Pitane was founded on a small peninsula, the whole area being occupied by the city, of which,as can be seen from the map,practically nothing remains. The 6 th century necropolis has been identified, and a number of finds were yielded by excavations undertaken here. These are now exhibited in the archaeological museums of Istanbul, Izmir and Bergama.

Although it lies outside the period covered here

Çandarlı. Ortaçağ Kalesi burçlarından biri

Çandarlı. One of the towers of the medieval castle.

visitors will no doubt find a great deal to interest them in the medieval castle. This dates from the 13th century and was founded, according to Bean; by the Venetians, according to Akurgal; by the Genoese. Later, in the 15th century, it was repaired and strengthened by the Turks. According to Akurgal, the regular stone blocks to be seen in the lower parts of the walls are remains of the ancient Greek walls of the city.

5. ATARNA/ATARNEUS

After the Persians had established their hegemony over Western Asia Minor they granted this part of the region to the citizens of Chios as a reward for an act of treachery very much to their own advantage.

The city of Atarneus was subsequently used as a base from which to loot and plunder the Ionian shores, and in 397 B.C., when the Spartan commander Derkylidas was sent to Asia Minor to protect the Aegean cities against the Persians, he at once attacked Atarneus, finally capturing the city after an eight month's siege.

A few remains of the once famous walls and acropolis can still be seen at the present day, and unauthorised excavations have revealed the existence of a necropolis on the other side of the hill towards the east.

Atarna/ Atarneus. Akropolis' in batı yanında destek duvarı kalıntıları *Atarneus Remains of the supporting wall of the Acropolis*

6. KANAI/CANAE

On climbing the hill behind the Ali Baba Motel and looking from its summit in the direction of the sea one finds oneself facing a penisula extending for some 200-300 m. At the end of the penisula there is a mound known as the Jewish Castle.

From the skirts of the hill on which we are standing right to the end of the peninsula the whole area is covered with innumerable pottery fragments. It would thus appear that the city occupied the whole of the peninsula but that the acropolis was located on the summit of the hill behind the motel. The same layout is to be found in the Ionian city of Lebedos.

Nothing remains of the ancient city save for the pottery fragments mentioned above and a number of very regularly cut stones. No scientific excavation has as yet been undertaken on the site.

III. IN THE VICINITY OF THE DİKİLİ—EDREMİT HIGHWAY

1. KARENE/ KARİNE

Karene is mentioned by Heredotus as one of the cities in the Atarneus plain through which Xerxes and his armies passed on the Greek campaign of the year 480 B.C.

The large amount of pottery fragments on the slope of the hill testify clearly to the presence of the remains of an ancient city. The remains to be found on the summit of the hill, however, are shown quite clearly by their use of limestone mortar to have belonged to a medieval structure.

It is obvious in any case that the city of Karena could not have been situated on the summit of this hill, since Xerxes' army would never have passed through a city in such a location. The city must obviously have been situated on the gentle slopes of a hill a few hundred yards to the south of the modern village of Gökçegil. The remains would appear to indicate an ancient city of very secondary importance.

2. ADRAMYTTEION THEBAI

(the first city of Edremit)

The exact site of the city of Adramytteion Thebai is uncertain, but peasants are said to have found, 60-70 years ago, objects resembling pitchers at a point where the old north road from Burhaniye makes a turn just before joining the main İzmir-Çanakkale highway. Moreover there is a tradition among the inhabitants of the region that a city once existed on this site, though there are now no remains to corroborate this.

According to the Encyclopedia of İslam the city is located on a hill near the sea-shore in the vicinity of a rock known as Karataş. This site is now occupied by the Karakaş touristic establishment. but the land nowhere rises more than a few metres above sea-level and there is no mound to be seen anywhere in the vicinity. The only object of interest I came across was a Corinthian capital which had probably been unearthed during the construction of the touristic establishment, but I was unable to ascertain where exactly it had been found.

The city continued in existence from ancient times up to 1100 A.D when the whole population migrated to the site of the modern city of Edremit, which was fortified by the Byzantine Emperor Manuel Komnenos. Of the foundation and history of the ancient city we have only the most meagre information. According to Meydan-Larousse Adramytteion Thebai was founded in 584 B.C. by the Lydian King Alyattes to defend the shore against the Kimmerians and the Greeks.

3. THEBAI

The region now known as the Edremit plain was known in ancient times as the plain of Thebes, and the army of Xerxes is described as marching over the plain of Thebes by the cities of Adramytteion, Kytoinon and Atama.

According to the Iliad, there was a city of Thebai in the plain of Thebes at the time of the Trojan War (ca. 1200 B.C.), and it was in this city that Khryseis, the young girl over whom Akhilleus and Agamemnon quarrelled, had previously been held captive. Apart from this we have no information whatever concerning Thebai. It is even possible that this city of Thebai occupied the same site as the city known as Adramytteion Thebai, but as there is no mention either in Herodotus or in Xenophon of any city of Thebai in the plain of Thebes it is obvious that if any such city ever existed it must have ceased to exist before the beginning of the classical period.

IV. EAST AEOLİS: IN THE VICINITY OF THE MENEMEN- MURADIYE HIGHWAY

1. TEMNOS

Temnos was one of the oldest of the 12 cities of Aeolis that made up the Aeolian confederation. The name has no meaning in Hellenic Greek, which suggest that that the city must have been founded before the Hellenic migrations, but, as is usual in such cases, an eponymous hero was invented to account for its name

No remains of any interest are to be found on the site of the city apart from some fragments of the defence walls and the supporting walls of the terraces. It would appear that the city was laid out on several different levels supported by these terrace walls. Of the buildings themselves only a few fragments of the walls and some traces of the foundations remain. The hewn stone must have been removed from the walls and used in the construction of other buildings elsewhere, and it would seem that a number of the stones used in the Değirmendere Cemetery were brought from Temnos. The quality of the workmanship displayed in these stones is certainly far above that to be expected in a village graveyard.

Temnos Kent alanında görülen çeşitli kalıntılar *Temnos. Various wall fragment*

Aigai. Sur kapısının içten görünüşü

Aigai. View of the same gate from the inside.

2. AIGAI

Aigai is also mentioned as one of the 12 cities of Aeolis making up the Aeolian confederation. The fact that the name has no meaning in Hellenic. Greek (it has no connection with the word aigos *meaning* "goat"*) shows that this city too must have been founded before the Hellenic migrations.*

The city is thought to have been more or less completely rebuilt during the the hegemony of the Kingdom of Bergama in the Hellenistic period,· but it later suffered great damage as a result of the catastrophic earthquake of 17 A.D. The town was subseguently restored by means of aid offered by the Emperor Tiberius.

Although the remote location of the city did not altogether prevent its being looted for stones to be used in the construction of buildings on other sites, far more interesting remains have survived in Aigai than in any of the other ancient cities of Aeolis. These include the ruins of a very fine stone agora *of three storeys with a* stoa *in front, a magnificent wall supporting the terrace on which this building was set, a* boulouterion *or assembly room, a theatre, a Temple of Demeter and Kore, and a stadium. One must also mention the ruins of the Temple of Apollo to be found at a short distance from the site of the ancient city.*

Aigai. Agora yapısı üstündeki düzlüğün teraslama destek duvarı

Aigai. The terrace wall of the level area in the front of the Agora.

Surların kuzeydoğu yandaki giriş-çıkış yeri. Dıştan görünüşü.

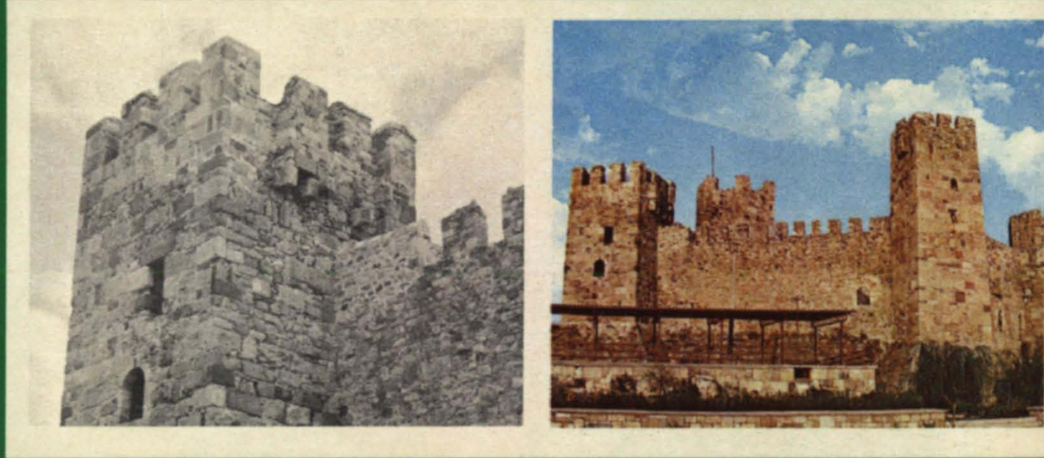
Gate on the north-east side of the walls. Wiev from the outside.

AK YAYINLARI
KÜLTÜR KİTAPLARI SERİSİ : 3

AIOLIS

BİLGE UMAR

Bu kitapta, Anadolumuzun ilkçağda Ionia diye anılan bölgesindeki ilkçağ kentlerinin ve kalıntılarının başlıcaları üzerine özetlenmiş bilgi verilmekte ve kalıntılardan olabildiğince fotoğraf sunulmaktadır. Güdülen amaç; tarih, arkeoloji, turizm ve gezi fotoğrafçılığı amatörlerinin Türkçe yayınlanmış böyle bir yol gösterici eser için duydukları gereksinmenin karşılanmasıdır. Akbank, bu yararlı eseri, Anadolunun başka yöreleri için hazırlanmış benzerlerinin izliyeceğini umuyor.

150 TL.